Çer gyzinin puroltarsjatь, siriginder!

awьl kəmənesi

ульный коммунист

Qazaqьstan əlkelik partьja kəmijtetinin partьja—kəpcilik çornalь

Ortalьq partьja kəmijtetinin baspasь „PARTЬZDAT"
QAZAQЬSTANDЬQ BƏLIM

№ 7. 15 dəkəbir 1932 ç.

Baqasь 15 tijin.

ALMATЬ—MƏSKEV

45-32

Çer çyzinin purьlьtarьjatь, birigiꞑder!

avьl kəmənesi

Qazaq. ølkelik partьja kəmijtetiniꞑ partьja—kөpcilik çornalь

Ajьnda eki ret cьƣadь 1—çьl cьƣuvь

Партийно-массовый журнал Казакского крайкома ВКП(б) „АУЛЬНЫЙ КОММУНИСТ"

№ 7 15-dekəвir 1932 ç. № 7

Avьlda partьja çumьsьn qajta quruv mindetteri

Bygingi kynnin kerekti mindetteri avьldь satsьjaldьq tyr men qajta quruv, qalqozdardь caruvacьlьq—ujьmdastьruv çөninen nьƣajtuv, egin mal caruvasьn өrkendetip, avьlda mədenij qurьlьstь kycejtyv. Bul mindetterdi orьndav ycin avьlda partьja keꞑes, qalqoz, kəperetip çəne çalpь əlevmetcilik ujьmdarьnьn çumьstarьn kynʙe-kyn ekpindi tyrde ydep, kycejip avьldьꞑ qalьꞑ kөpciligin satsьjaldьq qurьlьs çumьsьna tolьq qatьstьruvь kerek. Sөndьqtan eꞑ aldь men avьlda partьja çumьsьn kycejtpese bolmajdь.

Partьja çumьstarьnьꞑ ʙygingi çyristerine qaraƣanda ajtarlьqtaj çaqsь qanaƣattanqьrarlьqtaj emes Kej ʙir avdandardьꞑ da ujalarьnda partьja çumьsь eski qalьp pen çyrip ʙygingi tandaƣь partьjanьꞑ mindetterin meꞑgerip, ʙəlceʙekce ʙasqarьp alьp kete almaj otьrƣandarь ʙajqaladь. Bul çөninde avьlda partьja çumьsь tuvralь kirajkөm 25—aƣustaƣь qavlьsьnda avьldьn caruvacьlьq tyrleriniꞑ өzgergendiginiꞑ arqasьnda tuvьp otьrƣan mindetterge səjkes etip, avьldaƣь partьja ujьmdarь өzderiniꞑ çumьstarьn vaqьtьnda qajta quraalmadь. Osь dəvirdiꞑ negizgi mindetteri qalqozdardь caruvacьlьq-ujьmdastьruv çaƣьnan nьƣajtuv ekendigin avьldьq ujьmdar əli tysinʙegen, çumьsьnьn ʙar salmaƣьn qalqozdьn өnimin ujьmdastьruvƣa avdarmadь dedi Qavlь da partьja çumьsьn qajta quruv çөninde negizgi derektiper ʙerildi. Osьdan kejin avьldьq ujalar ʙarlьq partьja çumьstarьn negizinen qajta quruvь kerek edi. Oʙlьstьq, avdandьq partьja kəmijtetteri avьl partьja ujьmdarьna qolma-qol ʙascьlьq kөmek kөrsetyvdi ʙurьnƣьdan kөri kycejtyvi kerek edi. Mine kəzir tөrt aj өtip ketti, ʙiren-saran ƣana avdandar men tөmengi partьja ujьmdarьnda partьja çumьsьnьꞑ çaꞑa tyrge kөcyvge ʙastap ʙaƣьt alƣanь ʙolmasa, Qazaqьstannьꞑ kөp avьldarьnda partьja çumьsь çaꞑa tyr men qajta qurьluvь caʙan, çoq, desede ʙoladь. Eꞑʙekci qazaq, Ile, Tөꞑkeris, Qaraʙalьq, Kəstek, Çaꞑa-qorqan taƣь osь sekildi avdandardьꞑ astьq dajьndav çumьstarьnьꞑ өtemөte caʙandьƣь osь çumьstь çaꞑa tyrde ujьmdastьrmaƣandьqtan. Eger partьja kөpciligi çumьstarь ʙəlceʙekce çyrse ʙundaj ʙolmas edi.

Budan ʙulaj partьja ujьmdarь avьlda partьja çumьsьn ʙulajca qaldьruvƣa, eski ədis, eski tyr men çyrgizyvge tipti çol çoq.

Osь kynderde avьlda astьq dajьndav, mal dajьndav, egiske dajьndьq çasav, qalqozdardь nьƣajtuv, mektep çumьstarьn çandandьruv, kөcpeli-cala kөcpeli avdandarda qalqozdьn seriktik ərtel tyrlerin nьƣajtuv, caruvalardь erikti tyrde qalqozƣa ujьmdastьruv, qazaq eꞑʙekcilerin qonьstandьruv, ortalьq

partьja kəmijtetiniŋ 17-sentəвirdegi qavlьsьn çyzege asьruv çəne taqьda osь sekildi kezekti mindetterdi partьjanьŋ sara çolьnьŋ negizi men orьndav, avьlda partьja çumьsьn negizinen qajta qurmaj orьndalmaq emes.

Partьja çumьsьn qajta quruv mindetteri; eŋ aldь men ər вir avьldьŋ caruvacьlьq tyrleri men sanasьp, qalqozdasuvdьŋ kθlemine səjkes etip partьja-ujьmdastьruv tyrine qaraj ujalar quruvdь kerek qьladь. Qalqozqa caruvanьŋ 50% nen kθвi ujьmdasqan avьlda qalqozdьq uja, caruvanьŋ qalqozqa tartьlqan sanь 50% ten kem вolqan avьlda avьldьq uja, caruva avьlda uja quruvqa kəmenes sanь çetkilikti вolsa. Caruva avьldьq uja ujьmdastьruv. Akimcilik avьlda caruva avьlda, qalqozdarqa partьja myceleri uja quruvqa çetpej, ondaqь вarь tek вolqanь kandьjdattar вolsьn, onda kandьjdattьq toptar quruv. Qalqozdьq, avьldьq ujalarda, qalqozdьq вirijgədilerde caruvacьlьq avьldarda-partьja toptarьn ujьmdastьruv.

Ekinci mindet ujalar ər avьldьŋ turmьs çajьna qarap, tijisti vaqьtьnda keminen ajьna eki ret вir ьŋqaj partьja kynin θtkizyv. Partьja kyni tek вolqanь вajandama çasav retinde qana θtyv cart вolmaj, kəmθnesterdiŋ sajasьj вilimderin kθteretin oquvlardь da çyrgizyv. Çьjьlьstьŋ вolatьn vaqьtьn əlde nece kyn вurьn partьja kθpciligine kamsomoldarqa, qalьŋ eŋвekcilerge çarьjalap, çьjьlьsqa qalьŋ kθpcilik tolьq qatьstьrьlsьn, çajьlьs θzi ara-sьn çyrgizyv вaqьtь men iskerlik çumьs çasav men θtkizilsin, syjtip partьja ujasьnьŋ çumьsь kycejtetilsin. Osь rette kandьjdattьq toptarьnda da çьjьlьs caqьrьlьp θtip otьruvь kerek. Avdandьq partьja kəmijtetteri avьldьq ujьmdardьŋ partьja kynin θtkizyvine kθmek вerip, вascьlьq çasasьn. Bajandamacь, çaqsь ygitci ɛr, qaçьrlь вelsendiler çiвeryv, gəzet kitəp taratuv, mədenijet çərdem вerip otьruv kerek. Avьlda partьja kyninin θtyvi avьl kəmθnesterdiŋ вilimin kθterip satsьjaldь qurьlьs çumьstarьn kycejtyvge əser вerctindej вolsьn.

Ycinci mindet: partьja ujalarь ər вir kəmmθnes pen вθlek çumьs istep, olardьŋ вilim, təçirijвesin, nege talaptьlьqьn kynвe-kyn cegip вilip otьratьn вolsьn. Osьlajьnca kəmθnesterdi uja вasqarmasь əвden tanьp alьp, olardьŋ вilim- təçirijвesine qaraj partьja çumьsьn tapsьrьp ujanьŋ icki çumьsьn kycejtyv. Kəmθnesterdi, əsirese partьjaqa çaŋa kirgen kandьjdattardь, partьja çumьsьna yjretyv. Satsьjaldьq qurьlьstьŋ qьjьndьqtarьn çeŋyv-çolьndaqь kyreske kəmθnesterdi qatьstьrьp, partьja sara çolьnan ava çajьlqan yklonçьldardьŋ, apartunьstardьŋ qandaj tyrlerine вolsada, kynвe-kyn kyreske partьja çyrtcьlьqьnьŋ nazarьn avdaruv. Bular men kyresyvdin saвaqь men kəmθnesterdi tərвijelep, вəlçeвekce cьnьqtьruv. Bucpan taptarьnьŋ qarsьlьqьna çavap вerip, qalqozcь eŋвekcil çurtcьlьqьna вascьlьq-etyv ədisin kəmθnesterge kyndelik çumьsta yjrete otьrьp, tərвije вeryv- Kəmθnesterdi Markis-Lenin вilimi men quraldandьruv. Sonьŋ ycin avьlda partьja oquv tyrlerinin (mektep yjrme) qandajlarь вolsada, avьldьŋ çaqdajьna qaraj ujьmdastьruv. Partьja oquvьna qatьsьpaqan kəmθnes qaldьrmav. Avьl ujьmdarь kəmθnesterge egin mal caruvasьnьŋ teqnilkesin (Agra-teqnijke Zoo-teqnijke taqь вasqalar) yjrenip, meŋgeryvine çərdem вerip, oqan вascьlьq istev.

Tθrtinci mindet: Qalqozcь çekece eŋвekci caruvalarqa partьja sajasьj ьqpalьn çyrgizyv, sonьŋ ycin kəmθnester qalьŋ kθp icinde вascьlьq orьn alsьn. Uja kəmθnesterdi caruvacьlьq mədenijet qurьlьstarьnьŋ ər вir taramdarьna вθlip taratьp qojuvdь durьs çyrgizsin. "Eŋ aldь men θndiristik orьndardьŋ maŋьzdь çerlerine çaqsь kycterdi çiвersin. Kəmθnester θndiris orьndarьnda qolma-qol θzderi qьtьsatьn вolsьn", (4-pilenymnin qavlьsьnan) Osьlajьnca θndiris orьndarьna kəmθnesterdi taratьp, вθlip qojьp, qalьŋ kθp qalqozcь, çekece eŋвekci caruvalardьŋ icinde kəmθnester arqьlь partьjanьŋ sajasьj ьqpalьn çyrgizip, kθpcilik mədenijet çumьstardь kycejtyvge вoladь. Uja ər вir partьjada çoq вelsendilerdi вilip olardь kθpcilik çumьsьna tartsьn. Solar arqьlь θndiris çosparlarьn orьndav, əlevmetcilik tərвije-çumьstarьn θrkendetyv, satsьjaldьq

eңвek tyrleri satsьjaldьq вəsekeçilik, ekpindilik (uvdarnijcistвa) ujьmdastьruvda kycejtyv. Avьldьң ər tyrli çumьstarьnda satsьjaldьq вəseke, ekpindilik ujьmdastьruv ɵnim orьndarьnda, qalqozdarda ɵndiristik məçilister, вelsendiler çьjьlьstarьn caqьrьp, olarqa вascьlьq çasav. Osьnьң вərinde kəmenes вascь, kəmɵnes ylgi, kəmɵnes ekpindi вольp orьndaluvь tijis.

Qalьң kɵpcilikti satsьjaldьq qurьlьsьna tartuv ycin avьldьq keңester, qalqozdar, kəsipcilik odaqь, avьldaqь əlevmetcilik ujьmdardьң kɵpcilik çumьsьna partьja ujalarь kynвe-kyn yzdiksiz вascьlьq çasap, vaqьt вerip otьruv-kerek.

Besinci mindet-çumьstьң eң avьr salmaqьn tɵmengi ujьmdarda (вirijgədilerge caruva avьldaqь partьja toptarь) avьstьruv. Qalqoz вirijgədisindegi, caruvacьlьq avьldaqь partьja toptarьn da partьja çumьsьn kyceiyv. Partьja toptarь, partьja ujьmdastьruvcьsьnьң вascьlqь Rajkəm, uja вasqarmalarьnьң derektipterin tolьq orьn lap, onь çyzege asьrьp, kezekti partьja mindetterin ɵnd ris çosparьn orьndavqa partьja kɵpciligin qolqozcьlar çurtcьlьqьn eңвekcilerdi tolьq tyrde qatьstьruv. Osь negiz вen partьja toвь kəmɵnesterine tərвije вerьp, top icindegi partьja ujьmdastьruv kɵpcilik çumьsьn çandandьrьp çoqarь ketersin.

Osь caralardь orьndap partьja çumьsьn avьlda qajta quruvdь avьldьq ujalar avdandьq, oвьlьstьq kəmijetter tezinen qolьna aluvlarь qaçet. Partьjanьң ujьmdastьruv-kɵpcilik-çumьstarьn qajta quruvqa Rajkomdardьң ujьmdastьruv-nusqav вɵlimderi nusqavcьlarьn çiвerip, avdan вelsendileriniң icinen tandap qьzьmetkerler çiвerip, avьlda partьja çumьsьn qajta quruvqa ɵzgerister kirgizyvi qazirgi iri mindet.

Ermaƣamʙet ulь Əmirƣalij.

Avьlda partьja çumьsьnьŋ tyrleri men ədisteri

Ujanьŋ ʙascьlьq orьndarь qalaj qurьladь?

„Çanaca ʙasqarьp, çanaca çumьs istev kerek“ (ʙ stalnja

„Ər ʙir ujanьŋ çoƣarƣь orьnь çьjьlьs, kənperensije, ja sajasь“ dejdi ʙizdiŋ partьja ustavь. Osь negiz ʙen aloƣanda ujanьŋ eŋ çoƣarƣь ornь çalpь çьjьlьsь ʙoladь. Çalpь çьjьlьsь ujanьŋ ʙarlьq çumьsьn çyrgizyv ycin ʙasqarma sajlap qojadь. Basqarmaƣa ujanьŋ eŋ kədirli, çumьs ʙiletin partьja sara çolьn durьs alьp kelgen çəne alьp ʙara alatьn, çalpь ujaƣa ʙascь ʙola alatьn partьja mycesi sajlanuv kerek. Sajlav çьjьlьsьnda ər ʙir kəmenestiŋ ʙasqarma sajlavƣa lajьqtь degen adamьn kɵrsetyvine, onь çaqtap sɵjlevine ec ʙir ʙɵgev ʙolmavь kerek. Çьjьlьsta kəmenesterdiŋ kɵrsetken adamdarь tizimge tirkelip, olardьŋ çaqsь çaƣь ajtьlьp, talqьlanьp, çьjьlьsta ər qajsьsь davьsqa qojьlьp, sajlanadь. Sajlanƣandar davьstьŋ kɵpciligi men sajlanadь.

Qandaj uja ʙolsada partьja myceleri 3 ten 7 ge cejin ʙolsa, onda çanƣьz qatcь sajlanadь. Egerde ujada partьja mycesi 7 den kɵp ʙolsa onda ujaƣa 3-5 adamdьq 2 kandijdatь ʙar ʙasqarma sajlanadь. Ujada myce sanь kɵp ʙolsa ʙasqarma mycelerin kɵʙejtyvge ʙoladь, ʙiraq 7-9 dan aspavь kerek. (Mьjsalь, ujada kəmenester 50-100 ʙolsa)

Buqaracьlьq, sьn, ɵz ara sьn qandaj ʙolmaq?

Partьja ʙuqaracьlьƣьn ujalardьŋ ʙarlьq icki çumьstarьnda çyzege asuvь kerek. Uja ʙasqarmasьnьŋ, ər-ʙir mindetti çumьs atqarƣan kəmenesterdiŋ çumьstarьn uja çalpь çьjьlьsь tьŋdap, çaqsь çaƣьn, çaman çaƣьn ʙarlьq kəmenester emin-erkin sьnap, minin ajtьp talqьlavь kerek. Sɵjlevcilerdiŋ, ʙasqarmalardьŋ usьnƣan caralarь tolьq talqьƣa salьnьp, tijisti retinde partьjanьŋ sara çolьn çyzege asьruvƣa sɵjkes qaʙьl alьnuvь kerek. Buqaracьlьq arqьlь uja çumьsь partьja çurtcьlьƣьn kɵterip, kəmenester ʙelsene qatьsьp, partьja çumьsьn çoƣarь satьƣa qojuv, nьƣajtuv tijis. Buqaracьlьq partьja çumьsьn kycejtyv çɵninde qural ʙoluv kerek.

Buqaracьlьq sьn, ɵz ara sьnsьz ʙolmajdь. Kəmenesterdiŋ ɵzin-ɵzi sьnap qatesin aca ʙilip, cьnьƣuvь kerek. Kəmenester ʙiriniŋ çumьsьndaƣь mindi ʙiri kɵrip, əckerelevi, tyzevi kerek. Basqarmanьŋ kemciligin deminderinde kɵrsetip sɵjlev kerek. Ɵzin-ɵzi sьnav men ʙirge kəmenester ər ʙir çavaptь çumьstaƣь kamenesterdiŋ mindetin kɵrsetsin. Çavaptь qьzьmetkerler ɵz kemciliklerin ɵzderi tavьp, ajta ʙilyv kerek. Ɵz minin ɵzi tavьp kɵrsetyvde naƣьz ʙəlceʙektik. Ɵzi minin ɵzi çasьrƣan, ɵz çumьsьndaƣь mindi kɵrsetip taʙa ʙilmegen kəmenes cьn ʙəlceʙek emes. Ɵzine ɵzi minegen kəmenes partьjanьŋ çumьsьn çandandьruvƣa, partьjanьŋ ʙəlceʙektik çolь men cьnьƣuvьna kɵmek kɵrsetedi. „Ɵz qatesin acьp, mojnьna aluv, onьŋ seʙeʙin acuv, qateni tuvƣьzuvƣa seʙep ʙolƣan çaƣdajdь salьstьrьp qarav, qateni oŋdavƣa kerekti caralardь talqьlav-mine salmaqtь partьjanьŋ ʙelgisi ɵz mindetin orьndavь taptь, qalьŋ kɵpcilikti tərʙijelevi, oqьtuvь degen osь ʙoladь. (Lenin XXV tom. 201 ʙet). Osьlajca ɵzin-ɵzi ujalar tolьq çyrgizyvi kerek.

Uja çumьsь qalaj tertipteledi?

Uja sajlansь men ʙasqarmanь caqьrьp, onьŋ məçilisinde ujanьŋ çumьstarьn taram taram tyrge ʙɵlip mycelerge çyktejdi. Mьjsalь, ujьmdastьruv çumьsь, oquv mədenijet çumьsь, kɵpcilik ygit çumьsь, əjelder arasьndaƣь çumьs. Ər ʙir myce ɵzine tapsьrьlƣan çumьsqa çospar çasajdь. Ajlьq, yc ajlьq çospar. (Çosparƣa avьldь satsьjaldьq tyr men qajta quruv, eski

turmьstь ɵzgertyv, mədenij tɵꞑkeris məseleleri kiryvi kerek. Çospar ʙasqarmada qaralьp, aqtьq retujanьꞑ çalpь çьjьlьsьnda ʙekyvi kerek. Çospar ʙekigennen kejin çumьs vaqьtьnda orьndalьp turatьn çaƣdajdь ʙasqarma kynʙe-kyn qadaƣalap tərti tep turuvь tijis.

Çeke kəmenes pen qalaj çumьs istev kerek?

Bul çumьstь orьndap, uja çumьsьn çyzege asьruv ycin ujanьꞑ myce, kandьjdattarьn çumьsqa tartuv kerek. Uja ərʙir kəmenesti çeke ʙilyvi kerek.

Kəmenestiꞑ ʙilimi, ɵmir tarьjqь, qolьnan qardьj çumьs keletindigi, talaptьlьƣь, taʙandьlьƣь, minez-qulqь uja ʙasqarmasьnьꞑ kyn-ʙe kyn ʙajqap, sьnap otьruvь arqьlь ujaƣa ʙelgili ʙoluvь tiis. Osьlaj ər ʙir kəmenesterdi ʙɵlek-ʙɵlek tanьj otьrьp, ʙilimine, çumьs təçirijʙesine qaraj olarƣa çumьs ʙerilsin. Sol çumьsqa olardь tərʙijelep, ʙavlьp yjretyvge kerek. Tapsьratьn çumьstar mьna tyrde ʙolmaq: Sajasьj yjirmeler, mektepter acuv, oqьtuv, qalqozcьlardьꞑ, çalpь avьl enʙekcileriniꞑ icinde egin saluv, mal ɵsiryv, cɵp caʙuv, ykimet dajьndьq çosparlarьn orьndav çənindegi çumьstardь istev; qalqozdardь caruvacьlьq ujьmdastьruv çaƣьnan nьƣajtuv, eldi qonьstandьruv, avьlda mektep çumьsь, kitəp gəzetter taratuv, partьja tykimet sajasatьn ʙuqaraƣa tysindiryv, aƣь osьndajlar. Mundaj çumьstardь çikep ər kəmenestiꞑ ʙilim təçirijʙesine qaraj tapsьrьp istetip otьruv, syjtip ujanьꞑ çosparlь çumьsьn partьjanьꞑ sara çolьna səjkestep orьndav çoldarь osь.

Uja çumьstьꞑ orьndaluvьn qalaj teksermek?

Partьja çumьsьn kycejtyvdiꞑ ʙir tiregi-partьja derektiʙiniꞑ orьndaluvьn tekseryv. Uja ər kimge tapsьrƣan, ɵzi çasap çatqan isin, ɵzi tekserip ʙul tekseriske partьja çurtcьlьƣьn tartьp otьrmasa ʙolmajdь. Sondьqtan eꞑ aldь men uja çasap çatqan çumьstardьꞑ orьndaluvь qaj ʙet pen ʙara çatqanьn tekseredi. Ər-ʙir çumьstьꞑ çyryvi tuvralь uja ʙasqarmada, çalpь çьjьlьsta məsele qojьp qaravƣa mindetti. (Mьsalь, qalqozda enʙek tərtiʙi tuvralь, qonьs'anuv tuvralь caralardьꞑ orьndaluvь). Mundaj məselelerdi qaraƣanda ʙɵlek caralar kɵrsetilyvi tijis. Ər-ʙir kəmenesterge tapsьƣan çumьstarьnda qalaj orьndalƣanьna yzdiksiz qadaƣalap, ʙaqьlap, olardьꞑ tapsьrƣan çumьstardь orьndavь tuvralь ʙasqarmada çalpь çьjьlьsta esep ʙajandamalarьn tьꞑdav kerek. Eger ʙiz ajtqan ʙirijgədi ʙolьp çumьs istese, ʙirijgəciniꞑ ʙəriniꞑ çəne ʙastьƣьnьꞑ esesi ʙirdej qaraluvь kerek.

Qandaj ədister men çumьs istev kerek?.

Buqara icindegi *qaj çumьstь ʙolsada tysindirip istev* kerek. Kɵptiꞑ nazarьn avdara otьrьp, olarƣa istiꞑ maꞑьzьn, sajasь mindetterdi tysindire otьrьp istev kerek. Bajtaq qalqozcьlar, çeke caruvalь kedejler men ortacalar partьjanьn, ykimettiꞑ qandaj sajasьj əlevmetcilik çumьsьna qatьssada ol çumьstьn sajasь maꞑьzьn ʙiletin ʙolsьn, oƣan qaraꞑƣь ʙolmasьn. Eger məsele tysiniksiz ʙolsa ol çumьstьꞑ orьndaluvьna ʙuqara ʙelsene kɵrise almajdь: tysinʙegen çumьsqa caʙan ʙoladь. *Kɵpti tysindirmej istegen çumьstan pajda çoq.* Ol ystirtin çumьs ʙoladь. Tysindire otьrьp, qalqozcьlardь, çeke caruvalь kedej, ortacalardь tolьƣь men çumьsqa qatьstьruv kerek.

Qalьꞑ kɵp icinde çumьs tyrleri qandaj?

Caruvacьlьq, mədenijet əlevmetcilik çumьstardь qolƣa alƣanda kɵpti tysindire otьrьp satsьjaldьq çarьsqa ujьmdastьruv kerek. Qalqozda, avьlda egin caruvasьnda, mall caruvasьnda, mədenij çumьstardьꞑ tyri taravlarьnda da avьl-men avьldь qalqoz ʙen qalqozdь, ʙirijgədi men ʙirijgədini satsьjaldьq çarьsqa tysiryv kerek. Bul çɵꞑde çarьs cartь çasalsьn. Çarьsta avьl qalqoz çumьscьlarь arasьnda çumьstь mɵlcerden artьq, sapasьn çaqsь etip orьndav ycin ekpindiler ʙolsьn. Bul ekpindiler arasьnda da çarьs ʙastalsьn. Aldьꞑƣь qatardaƣь ekpindilerge ʙəjgi ʙerilsin.

Bul çumьstardь çaqsь orьndav ycin ɵndiris məçilisterin caqьrьp otьruv kerek.

Өndiris məçilisteri qalqozda, caruvacьlьq avьldarda qь qalqozda çoq kedej ortaca çeke caruvalardan da caqьrьladь. Osь sekildi qalqozdьn, birijgədinin ər çumьs orьndarьnda kedej, ortaca çeke caruvalardьn icindegi belsendilerdiņ məçilisteri caqьrьlsьn. Məçilisterde çumьstьn orьndaluv, qajtkende orьndavqa bolatьn caralarь qaralsьn. Syjtip buqaranьņ çurtcьlьqьn køteryv kerek. Bunda da çumьs çoqarь ajtqan tysindiryv ədisteri men istelsin.

Qandaj belsendilerge çumьs tapsьruv kerek?

Buqara icinde çumьs istegende uja ər-bir qalqozcь, ər-bir kedej ortaca çeke caruva belsendilerin tanьp bilyvi kerek. Olardьņ qandaj adam ekendigin, nege taləbь bar, nege çaramdь, өmir tarьjqь qandaj, çalpь əlevmetcilikke køz qarasь qandaj ekenin əbden bilyvi kerek. Sondьqtan partьjadə çoq belsendilerdi ənebojь bajqap, sanap otьruv kerek. Bul bilyv sьnav çaj surap bilyv emes, çumьs tapsьruv, çumьsqa çegyv arqьlь, çumьs barьsьnda bilyv. Belsendilerdiņ ər qajsьsьna əsirese buqara icinde bedeli bar, qolьnan çumьs keletinderge partьjanьņ sara çolьn, tap çolьn berik ustaj alatьndarqa buqara men qojan qoltьq aralasьp çoldastьq çөni men søjlesip køpcilik çumьstьņ ədisin qoldanьp, partьja ykimet derektipterin køpke tysindire biletin belsendilerge, çumьs tapsьruv kerek.

Qandaj ədister men çumьs istemev kerek!

Qalqozcьlardь, kedej, ortaca çeke caruvalardь, qorqьtьp-yrkitip çumьs çasalmasьn. Bul ədis əkimcilik ədis. Bul ədis pen buqara çumьsqa belsene qatьsa almajdь. Əkimcilik çasaqan „qьzьmetkerler „(bojama belsendiler) olardь yrkitip çiberedi. Bul ədis bizdiņ partьjanьņ çolьna orasan qajcь keledi. Əkimcilik ədisti tek boloanь partьjanьņ ducpandarь çasajdь. Nege desəniz əkimcilik ədis pen çumьs çasaqan adamdar partьja, ykimet adamь bolьp çyrgen soņ eldiņ qaranqь køpciligi ykimet ədisi osьlaj eken dep tysinedi. Ol ədisten zьjan cegedi, zəbir keredi, osьnьņ saldarьnan keņes ykimetine senbevcilik køz ben qarajdь. Syjtip partьja, keņes ykimetiniņ buqara aldьnda bedeli çoьladь. Partьja çolьn burmalavcьlьq, teris çumьs istevcilik, əkimcilik, asьra siltevcilik teçirijbeleriniņ bəride kөbinese avьlda boldь". (Qaqьjanьj sezinen). Osьnьņ bəri køpcilik ədis pen çumьs istej almaqandьqtan bolьp çyr. Osь men birge avьlda eski qazaqcьlьq ədisterdiņ tamьrьna balta cabьlsьn. Ol ədister çoqarqь ajtqan əkimcilik pen tuvьsqan ədis, partьja men keņes ykimetiniņ osь kezdegi mindetine qajcь keletin ədis, osьnь ujalar, kəmөnester anьq tysinsin. Qazaqьstannьņ ər bir avdandarьnьņ təçirijbeside əkimcilik pen çumьs istevdiņ qateleri køp boldь. Onь ujalar sabaq qьluv kerek. Mьjsalь, partьja çolьn burmalaqan, əkimcilik, qazaqcьlьq, ədister men çumьs istegender Cubar-Tav, Abьralь Qarqaralь, Cuv, Qьzьl-Orda sekildi avdandar boldь. Bulardьņ qatelerin endi partьja ujalarь øziniņ çumьsьna kezdestirmesin.

Qandaj belsendilerge çumьs tapsьrьlmasьn?.

Søz çyzinde belsendi bolьp, „qьzьl av—ьzdanьp", køpirik, is çyzinde qolьnan tyk kelmejtin, øzin øzi belsendi etip kørsetip kejde „atanьn" „ruvdьņ", „økili" bolьp çyrgen belsendiler bar. Bular „bojama belsendiler", olar køp icinde sajasьj çumьs istej almajdь. Partьjanьņ sara çolьn burmalavcьlar, asьra siltevciler, syjtip keņes ykimetiniņ partьjanьņ buqara aldьnda bedelin çojuvcьlar, naqьz „solaqaj„ sodьrlar, osьlar boladь. Sondьqtan bularqa sajasьj caruvacьlьq, mədenij qurьlьs, əlevmetcilik çumьstardan mindetter tapsьrьlmasьn. Bularqa çumьs tapsьruv qavьpti.

Osь men birge keņes, partьja çolьna cьn taza nijet pen berik bolsada, biraq sajasьj bilimi tømen, çumьs təçirijbesi çoq, qara tanьmajtьn, øz beti men sajasь çumьs alьp çyre almajtьn belsendilergede sajasь, əlevmetcilik çumьstar tapsьrьlmasьn. Bularqa sajasьj savattьqьn acьp, qat tanьp, çaza bilip partьja çolьn nьq alьp çyrip, øz beti men çumьs çasap, cьn belsendilerdiņ qatarьna kirgence, çumьs tapsьruvdan ujalar loqtalsьn, çumьs bermesin. Nege desəniz bulardьņ qate çasap aluvь mymkin.

„Bojama-ʙelsendiler“ partьjada ʙar adamdardan, ʙolmasa partьjada çoq adamdardan ʙoluvь mymkin.

Osьmen ʙirge „ʙojama-ʙelsendilerdiŋ“ teris çumьs çasavьna toqtav salьnsьn. Tьjьlsьn, Olar çavapqa tartьlsьn. Eŋʙekciler ʙuqarasь, ʙojama-ʙelsendilerdiŋ“ teris istegen, partьja çolьn ʙurmalaqan isterin, əkimcilik ədisterin solaqajlьqtarьn Sot, gepev orьndarьna ʙildirip, acьp otьrsьn. Sot orьndarь tergep çaza salsьn .Eŋʙekcilerdiŋ çazьp avьzca da olardьŋ qьlьqtarь tuvralь, qate isteri tuvralь kərsetyvlerine ʙəgev salьnʙasьn. Mundai zьjankes ʙojama ʙelsendiler qalqozdan cьqarьlsьn. „Bojama ʙelsendilerge“ tьjuv salьp, olar men kyresyvge qalьŋ qalqozcь, eŋʙekci kəpciliginiŋ nazarь keŋ tyrde avdarьlsьn. Partьjanьŋ Ɵlkelik kəmijtetiniŋ 15—aqustaqь qavlьsьnьŋ negizg derekteri osьlar. Ujalar, kəmənester, qalьŋ qalqozcь, eŋʙekciler osьlardь anьq ʙilsin.

Ijanduvliski.

Kəsip orьndarьnda partьja çumьsьnьŋ qarqьnь kycejtilip sapasь arttьrьlsьn

Qazaqьstan kəsip orьndarьnьŋ ezgecelikteri qandaj?

Qazaqьstannьŋ çyrip turqan, salьnьpçatqan kəsip orьndarьna(Balqac kambijnatь qurьlьsь Qaraqandь, Qazpolijmetal, Aqtəbe qьmьja kambijnatь qurьlьsь, Qazaq temir çolь qurьlьsь, Semejdiŋ ortalьq elektir ьstansasь, et kambijnatь, Qaspьj Orьskij munaj turbasь, Rijdir, Qarsaqpaj, Tyriksip çəne basqalarь) çaŋadan kөp çumьscьlar əsirese qazaqtan kөp çumьscьlar tartьldь.

1913-çьlь Qazaqьstanda 55, 200çumьscь qьzmetci bolsa onьŋ icinen qazaq 3200 bolsa, 1926-çьlь çumьscьlar qьzmetciler sanь 131,800 qa(onьŋ icinen qazaq 28,400) çetti, 1931-çьlь 474,000 (qazaq 135,000) boldь, 1932-çьldьŋ ajaqьnda 675.000(onьŋ icinde qazaq 225,000) bolmaq. Ekinci bes çьldьqta Qazaqьstanqa ystep 846,000 çumьscь kerek.

„Avьldan kəsip ornьna kelgen qazaq çumьscьlarь өzi yjrenbeqen qьjьn çaqdajqa tysedi. Ol cuqьl istejtin, ekpindi, өnimdi çumьsqa daqdьlanbaqan, ol çal aqьnьŋ eŋbek өnimciligine bajlanьstь ekenin çaqsь bilmejdi, ol өzinin satsьjalijzim quruvcь ekenin çaqsь uqpaqan. Ekinci çaqьnan oqan kezdesetin qьjьn çaqdaj: birinci—ol өneri artьq, mədenijet-turmьs çyzindeqi tilegi artьq orьs çumьscьsь men qatar çumьs istejdi, ekinci-ol kөbinese basqa ulttardan cьqqan, qazaq tilin bilmejtin bastьqtar men, mamandar men istes boladь.

Syjtip avьldan çaŋa kelgen qazaq çumьscьsь өzine qьjьn çaqdajqa tysedi. Ol өzin cet kөredi, ol çərdemdi өzinin çumьscь ujьmdarьnan, partьja ujьmьnan izdemej, өzinin avьl birliginen, ult birliginen izdejdi. Sol sebepti onь naqьz çumьscь qьlьp qajta tərbijelev caban, ult arazdьqь kycejedi, "sondьqtan çaŋa çumьscьnьŋ sajasьj biliminiŋ, mədenijetinin artuvь caban boladь.

Kəsip orьndarьndaqь partьja çumьsьn qalaj baqalav kerek?

Osь qьjьn çaqadajda biz satsьjaldь qurьlьstь kycejtip, qazaq purьltarьjatn çasap çatьrmьz. Bul çaqdajda çaŋa çetip kele çatqan çumьscь çөnindegi partьja çumьsьmьz, kөpcilik arasьndaqь çumьsьmьz bul çөndegi mindetterimiz birinci kezektegi asa maŋьzdь çumьsьmьz, asa maŋьzdь mindetimiz boluv kerek. (Өlkelik partьja kəmijtetiniŋ pilenymindegi Galacөkin çoldas tьŋ sөzinen).

Qazaqьstan kəsip orьndarьndaqь kөpcilik arasьndaqь partьja çumьsьnьŋ kəzirgi çajina osь çөnnen baqa bersek, kөpcilik arasьndaqь partьja çumьsь Өlkelik partьja kəmijtetiniŋ IY pilenyminen kejin bir sьpьra ondala tursa da, əli nacar, çoqarьda kөrsetilgen mindetterge yjles emes.

Partьja çumьsьn qajta quruv neden ba—staldь?

Partьja tөmengi ujьmdarqa ajьrьqca kөŋil bөlip otьr. Munьŋ ycin Өlkelik partьja kəmijteti partьja orьndarьnьŋ ujьmdastьrьluv qurьlьsьn qajta quruv, əsirese aralьq partьja ujьmdarьn—partьja kəmijtetterinin seq ujalarь men, partьja toptarь men kəmөnester men tuvra bajlanьs çasavьna bөget bolьp otьrqan partьja kəlektipterin çojuv caralarьn istedi. Barlьqь bykil Qazaqьstanda 34 partьja kəlektibi açьratьldь (Rijdir, Qaraqandь, Stepnək, Qulьn çьn çəne basqalarь). Məselen, Rijdirde 8 partьja kəlektibi açьratьldь, burьn osь partьja kəlektipterine kirgen 18 uja tuvra qalalьq partьja kəmijtetine baqьndьrьldь, açьratьlqan partьja kəlektipterinin 18 qьzmetcisi (onьŋ icinde qalalьq partьja kəmijtetinin aparatьndaqь eki qьzmetci) seq ujalarьn nьqajtuva çiberildi.

Çumьstь çyrdim—bardьm qajta quruvdan qand ajnətijçe cьqadь?

Biraq partьja ujьmdarьnьŋ ujьmdastьruv qurьlьsьn qajta quruv tek maqsaj

emes, ol ʙykil partьja çumьsьn oꞑdavdьꞑ, ɵndiriske ʙascьlьqtьꞑ sapasьn arttьruvdьꞑ quralь. Bir sьpьra avdandьq partьja kəmijtetteri, ʙir sьpьra ujalar munь uqpaj çumьsьn tek qaƣaz çyzinde ƣana qajta qurƣan.

Məselen, Kyrcimnin Avdandьq partьja kəmijteti qulьn çoꞑ altьn-ʙolpiram kamʙijnatьnьꞑ partьja kəlektiʙin açьratьp 5 ruvda ujasьn tuvra ʙascьlьƣьna ʙaƣьndьrƣan. Is çyzinde avdandьq partьja kəmijteti çumьstь qajta quruvdь ajaqtamaƣan, partьja çumьsьnьꞑ mazmunьn oꞑdav çeninde tьnьmdь cara istemegen. Ruvda ujalarьna qatcьlar ʙerilip, çumьsь kycejtilmegen: uja qatcьlarь arasьnda turaqtamavcьlьq kycti, ujalar ʙujranьꞑ məçilisin, çьjьlьstardь ɵtkizgennen ʙasqa iyk istemejdi. Çumьstь durьs ujьmdastьruv çeninde avdandьq partьja kemijteti ujalarƣa çərdem keresetpejdi. Ɵndiris-qaraçat çosparьn orьndav isinde kamʙijnattьꞑ qarqьndь nacarlatuvь da osьdan ʙolьp otьr.

Partьja çumьsьn qalaj nьƣajtuv kerek?

Bir sьpьra partьja ujьmdarь çumьstь qajta quruvdьn ʙas kezinde ədevir taʙьstarƣa çetsede, ol taʙьstarьn turaqtandьra almadь, ulƣajta almadь. Buƣan Istepnək partьja ujьmьnьꞑ çumьsь dəlel, qьnuvar peʙral ajlarьnda olqьlьq ʙolƣan: kamʙijnat altьn cьƣaruv çosparьn ʙolƣanь 74% orьndaƣan. Munan kejin partьja ujьmь çumьsьn qajta qura ʙastaƣan (ruvda partьja kəlektipterin açьratqan, caqtь ujalarь, ʙirijgədilerde partьja toptarь ujьmdastьrƣan, kəmənesterdiꞑ, çumьscьlardьꞑ ʙərin derlik satsьjaldьq çarьsqa, ekpindilikke qatьnastьrƣan, partьja oquvьnda ojdaƣьdaj ɵtkergen, ʙasqa da osьndaj caralar istegen). Munan kejin altьn cьƣaruv qarqьnь ajdan ajƣa artьp, ɵnim arqasьnda çartь çьldьc çospar 100,5% orьndalƣan. Biraq ekinci çartь çьldьq ʙasьnda partьja ujьmь alƣacqь taʙьstarьna mastanьp, arqanь keꞑge salƣan, ɵndiriske ʙascьlьƣьn nacarlatqan. Munьꞑ nətijçesinde ycinci toqsanda altьn cьƣaruv qarqьnь nacarlap, çospar ʙolƣanь 81% orьndalƣan.

Partьja çumьsьna ystirt qaravcьlьqqa çol ʙerilmesin.

Qorƣasьn qurьlьsьndaƣь çergilikti qurьlьs materijaldarьn dajьndav seqьnьꞑ ujasь az vaqьt icinde ylken taʙьstarƣa çetisken. Çumьsьn qajta qurƣanca ʙul ujada 11 kəmənes ʙolƣan, qurьlьs materijaldarьn dajьndavda olqьlьq ʙolƣan, çumьscьlardьꞑ turaqtamavь kycti ʙolƣan, uja espegen, uja qorƣasьn zavьtь qurьlьsьndaƣь eꞑ artta qalƣan ujaƣa eseptelgen. Uja ʙujrasьn sajlaƣan, yc partьja toʙьn ujьmdastьrƣan, ʙirinci partьja çьjьlьsьnda, Ɵlkelik partьja kəmijtetinin IV pilenyminiꞑ qavlьlarьn talqьlaƣan, çьjьlьsta ʙarlьq kəmənester, 80 camalь partьjada çoq çumьscьlar ʙolƣan, ekinci çьjьlьsta Kagənovic çoldastьꞑ sɵzin, Oʙlьstьq partьja kəmijteti pilenyminiꞑ ʙul məsele tuvralь qavlьsьn talqьlaƣan, ekpindilerdi qajta teksergen, satsьjaldьq çarьs carttarьn qajta çasasqan çəne ʙasqa sondaj caralar istegen. Munьꞑ nətijçesinde partьjaƣa çaꞑadan 18 ekpindi çumьscь tartьlƣan (onьꞑ icinen qazaq 10, əjelder 5), ekpindiler sanь 24 adamnan 135 adamƣa çetken, çumьscьlardьꞑ turaqtamavь toqtaƣan. Munьꞑ ʙəri ɵndiriske de əser etken: ʙurьn ʙirijgədiler çosparьn 50-60% orьndasa, ʙul çumьstan kejin ʙirijgədilerdiꞑ ʙəride çosparьn 100-110% orьndaj ʙastaƣan.

Partьja çumьsь təmengi ʙuvьndarƣa kesirilsin.

Qorƣasьn zavьtь qurьlьsьndaƣь seq ujasьnьꞑ təçrijʙesinen kɵpcilik arasьndaƣь çumьs, ujьmdastьruv çumьsь kycejtilse, ɵndiris çumьsьnьꞑ da alƣa ʙasatьnьn kɵrip otьrmьz. Çumьstь qajta quruvƣa kenseçildik kɵz ʙen qarav zьjanƣa cьƣatьnьn Qalьçьn kamʙijnatь ujalarьnьꞑ təçirijʙesinen kɵrdik. Partьja çumьsьna kɵꞑil ʙɵlyvdi kemityv ɵndiriske zьjan ekenin „Istepnək" tiꞑ təçirijʙesinen kɵrdik. Olaj ʙolsa ər ujanьꞑ mindeti—əzinir partьja çumьsьn kycejtip, onьꞑ negizi men kɵpciliktitaʙьstan taʙьsqa ʙastav. Çumьs iste—gende tijip qacьp istemej, navqancьlap istemej, ʙirde qarqьndap, ʙirde ʙəseꞑdep qalmaj, kyn ilgeri ɵlcep, picip çasalƣan çospar men ynemi qarqьndь ʙəser,detpej istep otьruv kerek. Ɵnerli kəsip orьnda-

tƅnƅꞑ partƅja ujƅmdarƅ soꞑƣƅ kezde partƅja çumƅsƅnƅn salmaƣƅn ɵndiristiꞑ tɵmengi ʙuvƅndarƅna kecire ʙastadƅ. Kəzirgi kynde Rijdirde 41 partƅja toʙƅ, Qarsaqpajda 50, Istepnəkte 125, Accƅsajda 10, Balqac qurƅlƅsƅnda 32, semej et kamʙijnatƅnda 12 partƅja toʙƅ qurƅlƣan çəne ʙasqalarƅnda da sondaj. Bƅjƅl ʙir kej ʙir toptardƅꞑ çumƅsƅnan çaqsƅ təçrijʙe aldƅq. Məselen, „Istepnəkte“ partƅja toptarƅnƅꞑ (Çaqsƅlƅq ulƅnƅꞑ, Əgijiptiꞑ, Qaçƅʙergen ulƅnƅꞑ çəne ʙasqalarƅnƅꞑ partƅja toptarƅ) çumƅsƅnƅꞑ oꞑdap çolƣa qojƅluvƅ arqasƅnda ʙir sƅpƅra ʙirijgediler ɵndiris çosparƅn ynemi tolƅq orƅndap asƅra orƅndap otƅrdƅ, materijaldƅ ynemdedi, ʙir tonnƅ ruvdanƅꞑ ɵz ʙaƣasƅn kemitti. Rijdirdiꞑ qujuv masteriskejindegi, Qorƣasƅn zavƅtƅndaƣƅ çergilikti qurƅlƅs materijaldarƅn dajƅndav seqƅndegi et kamʙijnatƅ qurƅlƅsƅndaƣƅ ʙir sƅpƅra partƅja toptarƅnƅꞑ da çumƅsƅ çaman emes. Biraq partkomdardƅn, ujalardƅꞑ kɵʙi tɵmengi partƅja ujƅmdarƅnda partƅja çumƅsƅn çolƣa qojuvƣa at ysti qaraƣan, partƅja toptarƅn qurƣan men, olardƅꞑ çumƅsƅn çolƣa qojmaƣan. Sondƅqtan da partƅja toptarƅ kɵʙinese tyk istemejdi: kej ʙirevleri tarap ketken (Qarsaqpajda, Accƅsajda çəne ʙasqalarƅnda). Kej ʙir ɵnerli kəsip orƅndarƅnda, məselen Rijdirde partƅja toptartƅn qajta qajta quruvƣa tuvra kelgen. Partƅja toptarƅn quruvda ʙurmalavcƅlƅqta ʙolƣan: partƅja toptarƅn qurmaj turƅp, partƅjalƅq ujƅmdastƅruvcƅlar ynistetin qurƣan (Tyriksip, Qarsaqpaj çəne ʙasqalarƅ), partƅja toptarƅn ɵndiristiꞑ ɵzinde çumƅs istemejtin kəmɵnesterden ujƅmdastƅrƣan (Qazistiroidƅꞑ, Cimkent maqta zavƅtƅnƅꞑ ujalarƅ çəne ʙasqalarƅ), partƅja toptarƅ qasƅnan sektirle-qurƅlƣan çəne ʙasqa sondaj ʙurmalavcƅlƅqtar ʙolƣan.

Çeke kəmɵnester arasƅndaƣƅ çumƅstƅ qalaj çyrgizyv kerek?

Partƅja ujƅmƅnƅꞑ ortaca, tɵmengi ʙuvƅndarƅn nƅƣajtuv çɵninde kej ʙir alƣa ʙasqandƅq ʙolsa, çeke kəmɵnesterdi çumƅsqa tartuv çɵninde munƅ ajta almajmƅz. Kynʙe-kyngi partƅja çumƅsƅna ʙarlƅq kəmɵnestedi tegis qatƅnastƅruvdan əli qacƅq çatƅrmƅz. Durƅsƅnda ʙul-ər ujanƅꞑ negizgi mindetteriniꞑ ʙiri çarƅdan artƅƣƅ kandijdat ʙolƅp otƅrƣan, 15% qara tanƅmajtƅn savatsƅzdarƅ ʙar. Qazaqƣƅstan partƅja ujƅmƅnƅꞑ çaƣájƅnda ʙul mindettiꞑ ajƅrƅqca manƅzƅ ʙar. Kej ʙir ujalar ʙir sƅpƅra ujalar çeke kəmɵnestiꞑ çumƅsƅn esepke alƅp otƅruv tygil, qaj çerde, qanca kəmɵnes, qalaj çumƅs istep çyrgenin de ʙilmejdi. Sɵz çoq, ər ujada ɵndiriste çumƅstƅ çaqsƅ istep, kynʙe-kyn çumƅsƅna kelip normƅsƅn orƅndap çyrgen kəmɵnester çoq emes. Biraq ʙul kəmɵnester kɵʙinese ɵzderi men ɵzderi ʙoladƅ, tɵꞑiregindegi kɵpcilikti normƅnƅ, ɵndiris çosparƅn orƅndavƣa ujƅmdastƅrmajdƅ, ujalar da ʙuƣan çərdemdespejdi, çɵn kɵrsetpejdi. Sol sƅjaqtƅ ujalar ɵndiriste çumƅsƅn nacar istep çyrgen (normasƅn orƅndamajtƅn, çumƅsqa kelmej qalatƅn) kəmɵnester çɵninde de tyk istemejdi. Sondƅqtan da ʙir sƅpƅra çerde ɵndiristegi kəmɵnester kɵpcilikke çetekci ʙoluv, ylgi kɵrsetyv ornƅna, ɵzderi kɵr tartpalƅqqa tysedi.

(çalƣasƅ keler sanda)

Sartalь ulь

Avьlda ʙelsendilerin dajьndav mindetteri.

Biz avьlda ʙelsendilerdi qalaj dajьndav kerek degen məselege kelmesten ʙurьn, onь cьƣaruvdьŋ kerektigi, maŋьzь tuvralь sez qьlajьq!

Ol qandaj??

Bajlar elinde caruvacьlьq qulaƣь estip
kezi kermegen ylken daƣdarьsqa ucьrap,
quldьrap temen tysip ʙaradь. Sonьŋ men
qatar çumьssьzdьq keʙejip, çumьscьlardьŋ,
eŋʙekcilerdiŋ turmьsь avьrlap actьqqa uc-
ьrap tysip çatьr. Qaj kapьjtalcь eldi alьp
qarasaŋda mylijandaƣan çumьssьzdar ʙar.

Al kəpijtal elderi sondaj ulь daƣdarьs-
qa ucьrap, matalьp çatqanda ʙizin keŋes-
ter elinde ʙes çьldьq çospardь ojdaƣьdaj
orьndap, ekinci ʙes çьldьqqa kiriskeli ça-
tьrmьz. Birinci ʙes çьldьqtь orьndavdьŋ
arqasьnda Keŋester odaƣь satsьjalijzim
çolьnda əʙden ʙekidi. Odaqtьq qalьq ke-
meserler keŋesiniŋ ter aƣasь ç. Molьtьp
ʙajandamasьnda—Keŋester odaƣьnda sat-
sьjalcьl teŋkeristiŋ sajasьj ʙastь mindeti
cecildi-satsьjalijzim çeŋip cьqtь—dejdi.
Θzimizdiŋ eldiŋ icindegi naƣьz ʙastь qь-
jьndьq, Leninniŋ „kimdi kim" çeŋer: ʙiz-
di kapijtalijzim çeŋer me, ja ʙiz kapij-
talijzimdi çeŋerʙiz ʙe degen məsele ʙytindej
satsьjalijzim pajdasьna cecildi. Θndiris
caruvacьlьƣь tegisinen satsьjaldьq caru-
vacьlьƣьna ajnaldьrьlƣannьŋ ystine avьl
caruvacьlьƣь da satsьjaldьq çolƣa tysti,
ʙьjьlƣь çьlƣь egistiŋ 89 pursentin qalqoz
sapqozdar egip, qalƣan 20 pursentin ƣana
çeke caruvalar ekken. Eŋ soŋƣь kapijtal-
cьl tap ʙolƣan ʙaj-qulaq taʙьn negizinde
çoƣaltьp otьrmьz.

Bul taʙьstarƣa ʙiz ʙəlceʙektik çolda
qattь turuv men, kapijtalcьldьqqa ʙarlьq
majdanda caʙuvьl saluv men, aportuncьl-
dardьŋ Lenin çolьna salƣan teorija çaƣь-
nan ʙolsьn, is çyzinde ʙolsьn ʙarlьq caʙu-
vьldarьna tijisti soqqьnь ʙerip otьruv men
ije ʙolьp otьrmьz. Osь etken çьldardьŋ
icinde aportoncьldardьŋ Lenin çolьna ne-
ce iret caʙuvьl salƣandarь ʙoldь. Məselen,
soŋƣь vaqьttaƣь ʙizdiŋ tap ducpandarь-
mьzdьŋ tilegin orьndav ycin olardьŋ ekili
Ruvten toʙь qandaj talap qojьp, qanca
ʙizge or qazdь. Biraq ʙul talasta da ʙaj-
lardьŋ tajaƣьn soqьp ketyvcilerdiŋ tas
talqanь cьƣьp, ʙiziŋ partьjanьŋ qatarь esip,
nьƣajьp cьƣьp otьr,

Endi aldьmьzda qьjьndьqtar
ʙolmajdь, ʙarlьq qьjьndьqtardan
ettik qoj devge ʙolama?

Olaj devge ʙolmajdь, yjtkeni ʙizdiŋ par-
tьja men keŋes ykimeti aldьmьzdaƣь ʙes
çьldьqtьŋ icinde tapsьz, satsьjalcьl qoƣam
quruvdь qolƣa alьp otьr. Bundaj ulь mindet
ec vaqьt qьjьndьqsьz atqarьlmaq emes.
Yjtkeni ʙiz, ər ʙir taʙьsqa ylken tartьs pen,
ylken kyres pen ije ʙolmaqьz. Tap ducpa-
nьnьŋ qarsьlasuvь əlde de kycti, sondьq-
tan ilgeride satsьjaldьq qurьlьstь kycejtke-
nde ʙizge kep kyc, çiger kerek.

Ortalьq Partьja Kəmijtetiniŋ qatcьsь
Postьjcьp ektəʙir mijramьnьŋ qarsaŋьnda
çazƣan maqalasьnda ʙьlaj dejdi: osь kezde
satsьjaldьq qurьlьstьŋ ʙir talaj qьjьndьqt-
arьn ʙastan kecirip turmьz, onьŋ ʙiri kej
ʙir avdandarda ʙolьp turƣan tamaq çaƣь-
nan qamsьzdandьruv qьjьndьƣь. Bul
qьjьndьqtardьŋ seʙeʙi ne; degen
suravƣa t. Postьjcop mьna tyrde çavap
ʙeredi: qьjьndьqtardьŋ seʙeʙi kəperetip,
caʙdьqtav orьndarьnьŋ kemdikterinen ʙa-
sqa ʙiz əli qulaq ʙajlar tekterin əʙden
çoƣaltьp ylgirmegendigimiz; olar kej va-
qьtta çeke caruvalardьŋ kej ʙir toptarьn,
qalqozcьlardьŋ naƣьz qaraŋƣь artta qalƣan-
darьn soŋьna ertip de keledi. Sondьqtan
olar keŋes ykimetiniŋ çyrgizip çatqan astьq
dajьndav, egin egyr, onьŋ cьƣьmьn molaj-
tuv sьqьldь caralarьna keseldik keltiryvge
cara qoldanьp keledi. Munь men qatar
kecegi kyni çeke caruva ʙolƣan qalqozcь-
nьŋ usaq ʙajcьl sanasьn əlide ʙytindej
çoja—almaƣanьmьz çoq. Qalqozcьlardьŋ
kej ʙir toptarьnьŋ ʙajlardьŋ ygitine erip

ketyvleri, purьltarьjat ykimeti aldьndaƣь mindetterin umьtьp ketyvleri, qoƣam mylkine çьrtqьctьq kɵz qaras pen qaravlarь ʙolьp turadь Çoldas,Postьcop-ʙul qьjьndьqtardьꞑ taƣь ʙir seʙeʙin aportuncьdardьꞑ partьja çolь..a qarsь kyresin, olardьꞑ eldi yndistirijelendiryv men avьl caruvasьn qalqozdandьruvdь çana qulaq ʙajlardь tap eseʙinde çoƣaltuvdь çyrgizʙeske tьrьsuvlarь, qulaqtardьꞑ qarsьlasuvlarьna, ykimetke qarsь caralarьna aportoncьldardьꞑ ʙelsene çərdem etyvleri-dejdi.

Qazirgi kej ʙir avьldarda ʙolьp otьrƣan ʙarlьq mymkincilik ʙola turьp astьq dajьndьƣьn çorta toltьrmaj otьrƣandar, ykimetten aluvƣa kelgende avьzdarьn arandaj acьp otьrьp, qoldan kelse ne qurlьm astьƣьn ʙermeske tьrьsьp otьrƣandar osьƣan ьspat emes pe? Qalqozdьꞑ ʙasьnda otьrƣandar arasьnda çьl ajnalmaj ʙir nece çyzdegen qaranь çojьp qalqozdьꞑ cьrьn cьƣarmaj, qalqozdan çurttь ʙezdirip otьrƣandar ʙar. Tap ducpandarь emej ʙular nemene? *Dьm istemej, qalqozdьꞑ kɵlikterin qur caʙuvьl men qurьtatьn ʙojama ʙelsendiler kimder?* Qalqozdьꞑ ʙasьnda otьrьp, ykimetke ʙermev ycin ьlƣьj pьsьqca ɵtirik ʙelsendilerge, qulaqtarƣa çorta urlatьp, ykimetkede, qalqozdaƣь adal eꞑʙekcilerge de dьm qaldьrmaj astьqtь ʙir tynde çoq qьlatьp, kejʙer çerlerde „kəmɵnes" ataqqa məz ʙolƣandardь ne dejmiz?

Mine osь ducpannьꞑ qarsьlasuvьn, olardьꞑ ʙiziꞑ isterimizge salƣan keselderin, aportoncьldardьꞑ olarƣa çərdemderin ʙiz kyreste, tartьsta çojamьz. Solaj etip ʙiz satsьjaldьq qurьlьsta taʙьsqa ije ʙolamьz. Solaj etip ʙiz astьq dajьndav məselesin cecemiz. Sondьqtan da Lenin „astьq ycin kyres satsьjalijzim ycin kyres" degen. Qazirgi ylken mindettiꞑ ʙiri-avьl caruvasь məselesin durьs cecyv; ʙul çolda partьja ylken taʙьsqa ije ʙolьp otьr, ʙunь dəleldev ycin egistiꞑ 80 pursentiniꞑ qalqoz, sapqozdardьꞑ qolьnda ʙolƣanьn eske tysiryv çetedi. Osь taʙьstar ʙizge ne çyktejdi? Bьr qalqoz mycelerin satsьjalijzim qoƣamьnьꞑ naƣьz eꞑʙekcisi etip qajtadan tərʙijelep cьƣaruvdь qalqozdardь ujьmdav-caruvacьlьq çaƣьnan nьƣajtuvdь ʙizge qazirgi kynde ʙirinci kezekte turƣan mindet etip çyktejdь.

Bul mindetterdi orьndajtьn kimder? Avьldaƣь, partьjanьꞑ cьn ʙelsendileri. Əlgi tap ducpandarьna, olardьꞑ ɵkilderine soqqь ʙeretin avьl caruvasьn durьs ʙasqar atьndar, qalqozcьlardь durьs tərʙijelep cьƣaratьndar ʙelsendiler.

Qazirgi caruvacьlьqtar usaq caruvacьlьqtar emes, iri, teqnijkeniꞑ soꞑƣь taʙьstarь men quraldanƣan caruvacьlьqtar. Bytin keꞑester odaƣьn alƣanda dereʙnede 200 mьꞑdaj qalqoz, 5 mьꞑdaj sapqozdar ʙar, olar çoƣarь-da ajtqan egistiktiꞑ 80 pursentin qolьnda ustap otьr.

Qazaqьstanƣa kelsek ʙarlьq-orta caruvalardьꞑ 64 pursenti qalqozƣa kirisip otьr, 232 sapqoz ʙar. Bular egistiktiꞑ 98 pursentten asatьn egisin qolьna alьp otьr. Bul qalqoz sapqozdarda 4880 tьraktьr, 581 komʙajьn ʙar. Qazaqьstanda 74 məcijne-tьraktьr ьstansasь, 172 məcijne-picen ьstansasь ʙar.

Qazaq avьldarьna kelsek, onda 38 M.T.S. 139 M.S.S. 1.107 tьraktьr ʙar. Qazaq avьldarьnьꞑ ʙьrazь ʙurьnƣь kɵcpelikten cьƣьp otьrьqcь ʙolьp çatьr (200 mьꞑdaj caruvacьlьq otьrьqcьlandь). *Solaj ʙolƣanda ʙul caruvacьlьqtardь ʙasqaruv-kisi taꞑdajdь*, ʙelsendige ʙilim men quraldanuvdь kerek qьladь. Olaj ʙolmaƣanda ol ʙundaj caruvacьlьqtardь ʙasqara-almajdь, ʙascьlьq ete-almajdь. Avьldaƣь qьjьndьqtardь çojuv ycin, oƣan durьs ʙascьlьq etyv ycin, avьl caruvasьnьꞑ teqnijkesine çetilyv kerek. Sondьqtan çoldas Galacɵkin „ʙizdiꞑ kadirlerimizdiꞑ, əsirese ult kadirleriniꞑ ɵsyvi ʙizdiꞑ caruvacьlьq çaƣьnan ɵsyvimizden, ʙizdiꞑ sajasьj çana mədenij mindetterimizdiꞑ ɵsyvinen temen qalьp otьr" (20 inci ɵktəʙirde. Almatь ʙelsendilerine sɵjlegen ʙajandamasьnan). Sondьqtan ɵnerli kəsip kadirleriꞑ dajarlavdь kycejtyv men ʙirge avьl caruvacьlьq kadirin dajarlavdь kycejtyv kerek. Bul çol da avьl caruvacьlьƣь mamandarьn dajarlajtьn çoƣarƣь dəreçeli mektepter kɵʙejtyv men qatar, partьja ʙurьnƣь çoƣarь dəreçeli mekteptterdi avьl caruvacьlьƣьnьꞑ çoƣarƣь dareçeli kəmɵnestik mekteʙine ajnaldьrьp otьr.

Çoƣarьda ajtьlƣan ta.. ducpandarьn çoƣaltьp, qalqozcьlardь naƣьz durьs eꞑ-

ekci qьlьp tərвijelep cьqaruvqa Markis-Leninnin çolьn-çaqsь вiletin avьl вelsendileri kerek. Bizin avьldaqь вelsendilerimizdin kөвi-aq Markis-Leninnin oquvьn вilmejdi, sajasьj çaqьnan soqьr. Ondaj вelsendiler өzderi ictenç вilmegen son çyregi taza вolsa da tap ducpandarь men, olardьn өkili вojama-вelsendiler men kyresip avьl caruvasьn durьstap вasqara-almajdь.

Qazirgi vaqьtta вizdin qьzmetkerge muqtaçdьqьmьz sonca, çoqarьda Galacokin çoldas ajtqandaj, вizdin oquv orьndarьmьz qanca kөp вolqan men olar qamsьzdandьra-almaj otьr. Sondьqtan вizdin avьldaqь partьja ujьmdarьmьz (Rajkom men avьl ujalarь) вul tuvralь çoqarьdan oqьp keledi qoj dep qoldarьn quvsьrьp qarap otьrmaj qoldarьnan keletin isterdi istej вeryvleri kerek.

Bul qьzmetterdi вaqalamavcьlьq oquv orьndarьna qьzьmetke çaramaj çyrgenderdi qana çiвeryvcilik, Markis-Lenin oquvьn çyrgizвej, tөmengi partьja myce kandijdattarьn oqьtuvqa zer salmavcьlьqtar tөmengi partьja orьndarьnda kөp.

Kөpcilikke Markis-Lenin tərвijesin вeryv-tөnkeriscildik teorьjanь yjrenyv men tөnkeriscildik iske yjrenyv. Bul ekevin вirinen вirin ajьruv çaramajdь. Tөmengi partьja myce kandijdattarь Markis-Lenin polьn tek qana sajasьj mekteptecde qana yjrenyvge tijisti emes, ratsьjaldьq qurьlьs qьzmetterinin ystinde partьjanьn icki qьzьmetterinin, өzin өzi sьnav qьzьmetterinin, partьja вuqaracьldьqь qьzьmetterinin ystinde yjrenyvge tijisti. Lenin вul tuvralь, 1905-çьlqь tөnkeris kezinde kөpcilik kөp tərвije alqandьqь iske yjrenip qalqandьqь tuvralь вьlaj degen: „kөpcilikti naqьz durьs tərвijelevdi ec qacanda, kөpciliktin өzinin sajasьj əsirese tөnkeriscildik kyresinen ajьruvqa mymkin emes. Tek kyres qana qanalqan taptь tərвijelejdi, tek kyres qanaluvcьqa kycin kөrsete aladь, oj pikirin kenejtedi, onьn iskerligin kөteredi, onьn aqьlьn anьqtajdь. Onьn ər nərsege durьs вaqa вergictigin kyceijtedi dejdi.

Solaj вolsa, вelsendilerdi cьqaruv isinde ylken orьn alatьn nərse ər вir partьja myce kandijdattarьna qьzьmet вerip qojuv, onь orьndavqa çetekci вoluv, partьjanьn icki çumьstarьna qatьnastьrьp otьruv.

Biraq munьn men is вitpejdi. Yjtkeni Markis-Lenin teorijalarьn вilmegen kisi qaranqьnь qarmalap çyrgendej вoladь, ol istegen isterin naqьz durьs istep вara ma, qьjsьq istep вara ma, onь anьq вilmejdi, qьjьn çaqьdajlarda qate istep qojuvqa mymkindigi kөp вoladь. Sondьqtan oqьtuv, tyrli kөristerge çiвeryv, sajasьj mektepterge oqьtuvdьn manьzь ylken. Bul tuvralь çoldas Qaqьjanьj 4 nci pilenymdaqь вajandamasьnda kөp mьjsaldar keltirdi.

Bul tuvralь en əveli tyrli kөristerge, tyrli oquvqa çiвeryv çөninde вir avьz sөz ajtьp ketelik. Bunьn pajdasь sol, вasqa qьzьmetterdi qoja turьp tez vaqьtta өqьtьp əzirlejdi. Bundaj kyrьske çiвeryvlerdegi kemdik oqan oqьp pajda ala alqandaj kisilerdi çiвermejdi, əli savatsьzdьqьn çojmaqan, ja sajasьj savatsьz kisilerdi çiвeredi. Oqan çarajtьn kisilerdi çiвermejdi.

Avьldaqь kəmənester men partьjasьz qalqozcьlardan вelsendiler cьqaruv ycin, olardь sajasьj savattь qьluv ycin ne istev kerek?

Bul tuvralь partьjьnьn өlkelik kəmijteti avьldaqь partьja çumьsь tuvralь cьqarqan qavlьsьnda mьnadaj çoldar çyrgizyv kerek dejdi:

1) Savatsьz çana cala savattьlardь savatьsьzdar mektevinde oqьtьp, вirinci qьnuvarqa dejin avьl kəmənesterin savattь etip cьqarьlsьn.

Bul qьzmetke kөz salmaj вulь partьja oquvьna esep etpejtinder kөp. Lenin ajtqan, savatsьz elde satsьjalijzim quruvqa вolmajdь dep, çana ər вir qazancь əjel sajasattь вilip otьruvь kerek dejdi. Solaj вolqanda вunьn manьzь ylken. Əjtpese savatsьz kisi sajasattь вileme, ol elge qazirgi kezde вascьlьq ete-alar ma? Sondьqtan Kirajkөm endigide ər вir kandijdat өzinin kandijdattьq kezinde savatsьzdьqьn çojatьn вolsьn dep otьr. Buqan

avьl partьja ujьmdarь çaqьdaj çasavlarь kerek.

2) Avьlda davьstap kəzet oqьtьn, ustap pьraqьramdь oqьp turьp tysindiretin yjirmeler acьlsьn dep otьr. Kəmenesteri, partьjasьz belsendiler ez elimizde, cet elderde nebolьp çatqanьn bilmejdi. Sajasьj biliminin bastavcь partьjanьŋ ustap purqьramьn bilmejdi. Kirajkəm bunь çyrgizyv avьl partьja ujьmdarьnьŋ ulь mindetterinin biri dep mindettep otьr. Bul kəzet çornaldь davьstap oquvdьŋ oŋajlьqь sonda, sajasьj tolьq bilikti bolmasa da, ər bir kəzetke çaqsь tysine-alatьn kisiler bolsa bunь çyrgize aladь. Bunda əlbette kəzetti basьnan oqьqannan ajaqьnan bir cьquvqa bolmajdь. Bunda da oqьjtьn maqala-qabarlardь oqьjtьn kisi sajlap aluv kerek. Bunda avьlda çyrgizilip çatqan tyrli navqandarqa arnalьp çazьlqan maqalalardь, ykimet pen partьjanьŋ qavlьlarьn çana solardьŋ qalaj çyrgizilip çatqanь tuvralь qabarlardь oquv kerek. Cet elderde bolьp çatqan ister tuvralь da oquv kerek, olardь tysindiryv kerek, sonan soŋ tьndavcьlar çalьqьp ketpev ycin çazьlqan qьzьqtь əngimelerdi, peletondardь oquv kerek.

3) Avьlda da qaladaqь sьqьldь kəzirgi kynde bolьp turqan sajasьj məselelerdi yjrenyv ycin yjirmeler acьp, bularqa oqьtuvcьlardь bytin avdandaqь sajasьj bilikti adamdardan qurastьrьlsьn dep otьr Kirajkəm. Buqan Rajkəmdar qandaj taqьrьptar oqьtьlatьnьn belgilevdiŋ ystine yjirme bascьlarьna kerekti zadanьja, materijaldardь dajarlap berip otьruvlarь kerek. Çana Kirajkəm osь sajaqtь oquvdьŋ tyrlerin altь kynniŋ icinde bir ətkizyv kerek dep otьr.

4) Avьl kəmenesterinen çoqarqь partьja mektepterine sappart ьckelderge tysyvge dajarlav ycin avdandarda kərister acьlsьn dep otьr Kirajkəm. Barlьqь bir çьldьŋ icinde 3 mьndaj kisi dajarlanьp, çaqьn ara da bir mьndaj kisiler dajarlansьn, bunda oquvdьŋ bir çьl bolsьn dep otьr. Bunь avdandьq, obьlьstьq partьja kəmijtetteri çyzege cьqarьp çatьr ma, çoq ba? Bul tyrdiŋ maŋьzь ylken boluvqa kerek, yjtkeni bir çьldьn icinde savatsьz kisilerdi de sapparttarqa çaraqandaj etip cьqaruvqa boladь.

5) Eŋ ajaqьnda burьnqь kambuvzdardan ajnaldьrьlqan avьl caruvacьlьqь çoqarqь partьja mektepteri tuvralь. Bunda burьnqьdaj tek sajasьj bilimderdi qana yjretbej, onьŋ ystine avьl caruvacьlьqь qьlьmdarьn yjretip eki çaqьna birdej etip cьqarmaq. Agiranom, avьl caruvasьnьŋ teqnijkesin mal baquvcьlьq qьlьmdarьn çaqsь bildirip cьqarmaq. Bunda oquv 2 çana 3 çьldьq. Bunda avьlda partьja qьzьmetterinde bolqandardan basqa avьlda, qalqozdar da, sapqozdarda istegenderdende alьnbaq çana partьja da çoqtarda alьnadь. Onda bilim çaqьnan 4-5 çьldьq avьl mektepterin bitirgen boluvlarь kerek. Bunda qarçь çaqьnan, çana basqa turmьs çaqьnan barlьq çaqьdaj casalmaq. Sondьqtan bunьŋ avьlqa qьzmetkerler dajarlavda maŋьzь zor boluvqa tijisti.

Minekej, belsendiler cьqaruvdьŋ çoldarь qьsqaca ajtqanda osьlar boluvqa tijisti. Bul qьzьmetterdi çyzege cьqaruv oŋaj çumьs emes, buqan avьldьq partьja ujьmdarьnьŋ arьmaj talmaj qьzmet etyvleri kerek. Osь qьzmetterge tolьq bascьlьqtarь kerek. Qaj bir partьja ujьmdarьnьŋ navqannan qoj tijmej çatьr dep bul qьzmetti çьlь çavьp qojatьndarь da bar. Buqan tijisti soqqь beryv kerek.

Qazirgi kezde barlьq qurьlьstardьŋ tyjini kadьr məselesi bolьp tur. Əsirese avьl caruvasьnda bul məsele qattь tur Bul məseleni partьja qolьna aldь, onь cecbek soqan təmengi partьja ujьmdarь da cuqьl kirisip, belsendiler dajarlav qьzьmetin tezdetyvleri kerek.

Dyjsen ulь Q.

Kөcpeli, cala kөcpeli avdandarda dajьndaluv mindetteri

Ortalьq partьja kəmijteti Qazaƣьstan avьl caruvacьlьƣь, əsirese mal caruvacьlьƣь turalь cьƣarƣan qavlьsьnda kөcpeli, cala kөcpeli avdandarda egin kəsiʙin өrkendetyvge ajьrьqca maꞑьz ʙerip otьr. Otьrьqcьlьqqa ajnalƣan eꞑʙekcilerdi qalqoz qurьlьsьna kөciryv ycin, olardьꞑ turaqtь mal azьƣь qorь ʙoluvь kerek, өzderin astьq pen qamtamasьz ʙolƣandaj egistigi ʙoluvь kerek. Mine ʙul caralardь çyzege asьrƣanda ƣana kөcpeli, cala kөcpeli avdandarda mal caruvacьlьƣьn satsьjaldьq çol men ilgeri ʙastьrmaqpьz. Olardь qalqoz qurьlьsьnьꞑ çoƣarƣь satьsьna dajьndamaqpьz. Oloj ʙolsa, kөcpeli, cala kөcpeli avdandarda aldaƣь egis navqanьn ujьmdastьruv çumьsьnьꞑ maꞑьzь өte kycti. Sondьqtanda Өlkelik partьja kəmijteti men Qazaƣьstan qalьq kəmeserler keꞑesi ʙul avdandarda egis navqanьn ujьmdastьruv məselesin çeke qarap, ajьrьqca çospar ʙelgilep otьr. Oʙьlьstьq partьja kəmijtetterinin çanьnan qurьlƣan kəmesijeler, çer, suv mekemelerinin otьrьqcьlandьruv, mal caruvacьlьƣь avdandarь çumьsьn ʙasqaratьn sektirleri ʙul avdandarda egis navqanьn durьstap өtkizyvge ajьrьqca çol ʙascьlьq etyvi kerek dep otьr. Onьꞑ seʙeʙi, soꞑƣь vaqьtqa cejin mal caruvacьlьƣь avdandarьnda egin kəsiʙin өrkendetyvgede çөndi kөꞑil ʙөlinʙej keldi. Navqan vaqьtьnda avdandardan egis məlimeti kelgende, çospardьꞑ qalaj orьndalьp otьrƣanьn zerttep teksergende aldь men egistigi kөp avdanƣa ʙөlinedi. Barlьq kyc sol egisi mol avdandarьna çumsaladь. Syjtip, egis kөlemi az avdandar çaqsь istesin, çaman istesin, ʙəri ʙir Oʙьlьs taƣdьrin „olar cecpejdi degen“ kөz qaras pen umьtьlьp ketedi. Al cьnьnda ər avdannьꞑ caruva çaƣdajьn alьp qaraƣanda, mьjsalь Taldь qorƣan avdanьnda 90 mьꞑ gektir egyvdiꞑ qandaj maꞑьzь ʙolsa Cet, Qoꞑьrat sьjaqtь avdandarƣa 4-5 mьꞑ gektir egyvdiꞑ maꞑьzь sol avdandardьꞑ өzine sondaj zor. Negede onda nece mьꞑdaƣan qalьqtьꞑ taƣdьrь ceciledi.

Mal caruvacьlьƣь avdandarь qandaj çospar ʙelgilep otьr?

Qalьq kəmeserler keꞑesi ʙekitken çospar ʙojьnca kөcpeli, cala kөcpeli avdandar 1933-çьlь 511 mьꞑ gektir egyvleri kerek. Onьꞑ icinen ʙijdajь-149 mьꞑ, tarь-255 mьꞑ, sulь-12 mьꞑ, arpa-13 mьꞑ gektir ʙoluvь kerek. Bul çospardьꞑ tygel orьndaluvьna ykimet tarapьnan tolьq çaƣdajlar çasalьp otьr. *Birinci*-ykimet 16 avdanƣa çosparda kөrsetilgen egis kөlemine çeterliktej tuqьm ʙerip otьr. Ol avdandar mьnalar: Qarsaqpaj (Oꞑtystik oʙьlьsь) Torƣaj, Batpaq-qara, Calqar, Taʙьn (Aq tөʙe), Manƣьstav (Batьs Qazaƣьstan), Eꞑʙekcilder, Sarь suv (Qaraƣandь oʙьlьsь), Cьꞑƣьstav, Aʙьralь, Cuv (Cьƣьs Qazaƣьstan oʙьlьsь), Cet Balqac, Qoꞑьrat, Cuʙar tav (Almatь oʙьlьsь). Bul avdandarƣa 347 mьꞑ ʙut tuqьm ʙelgilenip otьr.

Ekinci-22 avdandь ykimet aldaƣь 1933-çьldьꞑ astьq dajьndav çosparьnan ʙosatьp otьr. Qarsaqpaj, Qьzьl qum, Aral, Batpaq qara, Torƣaj, Calqar, Taʙьn, Manƣьstav, Çьlƣoj-qosa Gөrijip, Qьzьl tuv, Eꞑʙekcilder, Erkincilik, Sarь-suv, Qorƣalçьn, Cuv, Aʙьralь, Cьꞑƣьstav, Cuʙar-tav, Cet, Balqac, Qoꞑьrat avdandarь.

Ycinci-ykimet ʙurьn egin ekpegen kөcpeli, cala kөcpeli caruvalarƣa egin ektiryv çumьsьn ujьmdastьruv kerek dep otьr. Ol caruvalarƣa çalpь egin çosparьnan tьs 80 mьꞑ gektir çospar ʙelgilenip otьr. Kөligi kem qalqozdarƣa kөlik satьp aluvƣa memleketten qarьz aqca, məcijne sajman çana ʙerilmek.

Mine Kəmenes partьjasь men Keꞑes ykimetinin ʙul istep otьrƣan caralarь kөcpeli, cala kөcpeli qazaq eꞑʙekcilerinin satsьjaldьq çol men caruvasьn өrkendetyvinde ajьrьqca maꞑьzь ʙar. Olardь otьrьqcьlandьruvƣa, avьldaƣь qalqozdardь (əsirese ʙirlesip egin salatьn, picen caʙatьn serik-

[illegible]rdi) ujьmdastьruv, caruvacьlьq çaqьnan nьqajtuvqa ken tyrde çaqdajlar çasalь[illegible] otьr. Kөcpeli, cala kөcpeli avdandarcьn вəlceвekteri вul çaqdajlardь tolьq pajlalana вilip, egis çosparьn tolьq orьndap cьquvqa osь вastan dajьndaluvlarь kerek. *Bul çөnde avьl kəmөnesterinin aldьnda qandajlьq mindetteri вar?*

Aldь men qalqozdar men çeke caruvalardьn arasьnda çospardь durьstap ornalastьruv kerek. Ər avьldьn, qalqozdьn çaqdajlarьn tolьq eseptev kerek. Mьjsalь, çer ьnqajь, kөlik, adam kycteri taqь вasqalar. Çospardь ornalastьra otьrьp, osь вastan вurьn egin ekken caruvalardьn tuqьm qorьn çьjnaqtavьna ajrьqca manьz вeryv kerek. Buqan вarlьq kyc, вarlьq ьnta çumsalsьn. Kөcpeli avdandarda tuqьm qorьn çьjnap вolqanca qalqozdar astьq pen savda ete almajdь. Mine sondьqtan da tuqьm çьjnav məselesi ylken manьzdь məsele. Astьq dajьndav memlekettin çospardan вosatьlqan kөcpeli cala kөcpeli avdandarda çergilikti ujьmdar çosparь men kəpeetipter astьq dajndap çatьr. Өlkelik partьja kəmijteti men Kameserler Kenesinin qavlьsь вojьnca ol dajьndalqan astьqtar tuqьmqa çumsalmaq. Bul astьqtьn avdandьq çer вelimderi, avьl kenesteri durьs eseвin alьp, onьn aman saqtaluvьna osь вastan qam çasavlarь kerek.

Qalqozdardьn, çeke caruvalardьn egin salatьn çerin erte вastan вelgilep вeryv kerek. Ortalьq Qazaqьstannьn qajsь вir avdandarda egiske qolajlь çerleri вir ьnqaj emes. Ər çerde, qajsь вir qalqozdьn çeri çetkiliksiz de, qajsь вirevleriniki artьq. Əsirese otьrьqcьlьqqa ajnalqan çerlerde mundaj çaqdajlar çiji kezdesedi. Sondьqtan avьldьq kenester, çer вelimderi erte вastan çeri az qalqozdardьn өzine вelgilengen çerden tьs artьq çerden вeryvi kerek. Solaj dep qalьq kameserler kenesi qavlь cьqarьp otьr. Avьl ujalarь çəne kəmөnester вul meseleni erte вastan avdandьq mekemelerdin aldьna qojьp cectirip aluvlarь qaçet.

Egiske kerekti məcijne-sajmandь erte вastan qamdav, tyzetyv çumьsь avьldaqь partьja ujьmdarьnьn negizgi mindetinin вiri. Bul avdandarda mə[illegible]n sajman sonqь çьldarda qana kөвeje вastadь. Burьnqь aqac soqanьn ornьn zavьttan cьqqan məcijne вastь degen men kөp çerlerde məcijnenin tetigine avьl enвekcileri çete tөselip kete qojqan çoq. Sondьqtan məcijneni çamav, tyzetyv men вirge qalqozcьlardь, enвekci çeke caruvalardь ol məcijne men pajdalanuvdь yjretyv çumьsь da osь qьs icinde çyrgizilyvi tijis.

Egistin çosparьn san çaqьnan orьndavqa tijisti qam çasav men вirge, egistin cьqьmdьlьqьn arttьruvqa asa ylken kөnil вөlyv qaçet. Aqьranomdьq qьlьmnьn taвьstarьn kөpke tysindirip, onь isçyzinde qoldanuvqa cara kөzdev kerek. Bul çөnde mьna mindetterdi çyzege asьruv kerek. Ər вir qektir çerge seвiletin tuqьmnьn mөlcerin tolьq qoldanuv, çerdi durьstap çьrtuv, cirimegen aram cөp вasьp ketpejtin çerge seвyv, tuqьm tazartuv, tuqьmdь tegis dərilev, egin salatьn çerge qar toqtatьp qojuvь taqь вasqalar. Mine вul çoqarьda kөrsetilgen çumьstьn вөri qalqozdar icinde qurьlqan вirijgədilerdin çosparьna kirgizip, ər kim ne istejtindigin osь вastan вilip, egis navqanьna qazirden dajьndala вeryv kerek.

Kөcpeli, cala kөcpeli avdandardьn вir sьpьrasьnda məcijne tьraktьr ьstansalarь вar. Barlьqьnda da ьicen, tьraktьr ьstansalarь вar. Bular is çyzinde qalqozdardь ujьmdastьra вilyvleri kerek. Qalqozdarqa cьn çol вascь вoluvlarь kerek. Əsirese вirlesip egin salatьn, cөp caвatьn seriktiktelerde qalqozcьlardьn enвegin durьs ujьmdastьrьp, çumьstь naqьz izdelnaj negizi men çyrgizip, çumьs istegen qalqozcьlardь da, çumьsqa qatьnasqan qalqozcьlardьn (seriktik mycelerinin) çeke mencigindegi çumьs keligi orьndaqan çumьstardь enвek kynine caqьp durьstap вaqalaj вilyv kerek. Syjtip qalqozcьlardn çumьsqa ьntasьn arttьruv kerek.

Ərijne вьjьlqь egis navqanь qьzuv tap tartьsь negizi men etpek. Өmiri вityvge tajanqan tap-вajlar taвь, olardьn əgentteri oncьl apartuncьldar, „solcьl“ sodьrlar

partьja men keŋes ykimetine qarsь qьjmьlьn ajap qalmajdь. Olar avьlda satsьjalijzim çolь men ərkendetyvdegi вizdiŋ caralarьmьzdь çyzege asьruvqa talaj вөgetter çasamaq. Mine avьldaqь partьja ujьmdarь вul tap duspandarьna ajanвaj soqqь вere otьrьp, вuqara eŋвekcilerdi, avьldь satsьjalijzim çolь men ilgeri вastьruvdaqь partьja urandarь, partьja qavlьlarь tөŋiregine ujьmdastьra вilyvleri kerek.

Kөcpeli, cala kөcpeli avdandarda egis çosparьn tolьq orьndap cьquv arqьlь Qazaqьstan вəlcevekteri, Ortalьq Partьja kəmijtetiniŋ 17-sentəвirdegi qavlьsьnda tapsьrqan mindetterdi is çyzinde orьndaj alatьndьqьn kөrsetyvleri kerek.

Otьrьqcьlandьruvqa dajьndьq çumьstarь.

1933-çьlь otьrьqcьlandьruv çumьsь qaj baqьt pen çyrgizilmek?

Ortalьq Partьja Kəmijteti osь çьlqь 17-sentəbirdegi qavlьsьnda, kəcpeli cala kəcpeli qazaq elin birte-birte otьrьqcьldьqqa ajnaldьruv çeninde Əlkelik partьja kəmijtetinin çolьn durьs dep tapqan. „Qazaq avьlьn satsьjaldьq tyr men qajta quruv-çənede otьrьqcь elderdi kəllektipke ujьmdastьruv ycin caruvacьlьq azьq-tylik, egin caruvacьlьq qorьn çasavdь, mal caruvacьlьqь men qatar çavrupalьq tyrli yjleri bar pəsəlkeler ujьmdastьruvdь kerek dep usьnqan.

Otьrьqcьlandьruv çumьsь, kəllektepdendiryv çumьsьndaqь sьjaqtь kedej-ortacalardьn əz erikteri men qatьnasuvь men qalьn keptьn əzderi ьntalь boluvlarь arqasьnda, apartuncьldьq pen en aldь men oncьldьq pen (osь məseledegi çergilikti ultcьldьq pen), „solcьldьq“ asьra siltevcilik pen kyresyv arqasьnda-qana kənildegidej orьndalьp cьqadь“ dep eskertken. Otьrьqcьlandьruv çumьsь mini osь negizgi baqьt pen çyrgizilyvi tijis.

Odaqtьq Qalьq kəmeserler kenesinin osь çьlь-nojabirde kəcbeli, cala kəcbeli qazaq elin otьrьqcьlandьruv çumьsьnьn 1933-çьlqa çasalmaq çosparь tuvralь cьqarqan qavlьsьnda Qazaqьstannьn avьl caruvacьlьqьn onьn icinde mal caruvacьlьqьn satsьjaldьq çol men ərkendetyvde iri manьzь bar. Qazaqьstan ujьmdarьnьn aldьnda turqan mindet-otьrьqcьlandьruv çumьsьn tyzyv baqьt pen çyrgizip osь qavlьnь tolьq is çyzine asьruvdь qamtamasьz etyv—delingen.

1933-çьlь otьrьqcьlandьruv çosparь qandaj bolmaq?

Odaqtьq Qalьq kəmeserler kenesi birinci nojabirde cьqarqan qavlьsьnda—1933ç. 120-mьn qazaq caruvasь otьrьqcьlandьrьlsьn; onьn 70-mьnь ətken çьldarda otьrьqcьlandьrьlьp bitpegen 50-mьnь çanadan otьrьqcьlandьrьlatьn caruvacьlьqtar bolsьn dedi.

Osь çumьsqa ykimet tarapьnan beriletin çərdem qandaj bolmaq?

Sol qavlьda-osь çumьsqa 43 mylijen 200 mьn som ykimet tarapьnan qarçь çumsalsьn, əndiristi məcijne qorьn kycejtyv maqsatь men 10-MTS, 10-MPS acьlsьn, yj-qora saluv çumьsьna kerekti cьnь, cege sьjaqtь zattar berilsin. 10-mьn temir bilekti arba çiberilsin. Otьrьqçьlanьp çatqan elderge mal sapqozdarь ças təl maldarьnьn 10-pursentin, qalqoz permileri 30-pursentin satuvqa erikti bolsьn-dep otьr.

Ykimet tarapьnan kərsetilmekci mьna ajtьlqan çərdemder otьrьqcьlandьruv çumьsьnьn kənildegidej orьndalьp cьquvьna tolьq çaqdaj tuvqьzadь.

Çergilikti partьja kenes ujьmdarьnьn mindeti ne?

Kenes qalqoz basqarmalarьnьn mindeti otьrьqcь bolatьn elderdin avьldьq uja, avьldьq qonьstanuv çumьsьna əz enbekterin, olardьn əzderi çumsajtьn qarçьlarьn tolьq ujьmdastьruv boluv kerek. Syjtip otьrьqcь bolatьn eldin enbekcilerinin çurtcьlьqьn kəteryv kerek. Ətken uvaqьttaqь təçirijbeden otьrьqcь qalqozdardьn yj-qora saluv çumьsьna kəp çerlerde tijisti kənil bəlinbegendigi bajqaladь. Otьrьqcьlanuv çumьsьn atqaratьn birijgədiler qurьlmaqan, qalьn kəp icinde kəpcilik, ujьmdastьruv, mədenijet çumьstarь əte nacar bolqan.

Aldьmьzdaqь çьlь, ətken çьldardaqь kemcilikterdi boldьrmaj otьrьqcьlandьruv tuvrasьndaqь bastalqan ər-bir çumьstь qalajda ajaqtap bitirip otьruv kerek.

Aldьmьzdaqь çьlь otьrьqcьlandьruv çumьsь qandaj çoldar men çyrgizilmek?

Əlkelik partьja kəmijteti menQalьqkəmeserler kenesinin 15-nojabirdegi qavlьsь 33-çьldьn otьrьqcьlandьruv çumьsь yc tyrli

ƣoi men çyrgizilmek. Birinci-kɵcpeli, cala kɵcpeli avdandar. Munda ʙirte-ʙirte otьrьqcьlьqqa ajnaluvƣa çaƣdaj tuvƣьzarьqtaj caralar istev. Negizgi mindet mal caruvacьlьƣьn ɵrkendetyv. Ol ycin picen qorьn çasavdь kycejtyv, ɵz muqtaçьn qamtamasьz eterlik egin caruvacьlьƣьn ɵrkendetyv caralarь çasaimaq. Ekinci — Ortalьq Qazaqьstannan kɵcip ʙarьp ornalasa almaj otьrƣan caruvalar. Bulardь otьrьqcьlandьruv, sol avdannьŋ negizgi caruvacьlьƣьnьŋ tyrine qaraj, tolьq ʙqtьjarь men ʙirigip çer ajdav seriktikterine, avьl caruvacьlьq ərtelderine ujьmdastьrьlьp, ɵz aldarьna çeke ornalastьruv, nemese tijisti ʙolƣan qarьzьn, çərdemderin ʙerip qurьlьp otьrƣan qalqozdarƣa engizyv tərtiʙi men çyrgizilmek. Ycinci — otьrьqcь-eginci avdandarda otьrьqcьlandьruv çumьsь, ər çerde ʙьtьraŋqь tyrde usaq caruvacьlьq avьl ʙolьp otьrƣan elderdi ʙasьn qurap çavrupalьq tyrli yjleri ʙar pəsɵlkelerge ornalastьruv çolь men çyrgizilmek.

1933-çьldьŋ çosparьn çasav çumьsьna qalaj kirisyv kerek?

Ɵtken çьldaƣь kemciliktiŋ ʙiri-otьrьqcьlandьruv çumьsьnьŋ çosparь kecigip çasaluv, sonьŋ arqasьnda dajьndьq çumьsь çyrgizilmej kecevildep qaluvь. Əsirese sьrttan keltiriletin zattar mezgilinde keltirilmegen seʙepti yj-qora, mektep, avruv-qana, saluv çumьstarь kecevildep qaluvь. Ɵtkendegi qateler ʙarlьq partьja ujьmdarьna saʙaq ʙolsьn, endi 1933-çьldьŋ çosparь mezgilinde çasalsьn, ʙul partьja ujьmdarьnьŋ keŋes orьndarьnьŋ ʙirinci mindeti. Onь men qaʙat çospardьŋ durьs, tolьq çasaluvь cart. Sol kynde-qana otьrьqcьlandьruv çumьsьn durьs çolƣa qojьp, nətijçeli ʙoluvьna çaƣdaj tuvƣьzamьz.

Çergilikti partьja keŋes orьndarь, qalqoz, seriktik ʙasqarmalarь çospardь çasav ycin eŋ aldь men ɵtken 30, 31, 32-çьldardaƣь otьrьqcьlandьruv çumьstarьn qorьtuv kerek. Osь çɵnde ɵtkendegi çumьstardьŋ nətijçesi ne ʙolьp otьr, sonь tolьq tyrde acuvь kerek. Ər-ʙir avdanda otьrьqcьlandьruv çumьsьna qanca qaraçat alьnƣan, qaj orьnƣa çumsalƣan, qandaj çumьstar istelgen, mine osьlardьŋ tolьq eseʙin aluvь kerek ʙoladь. Partьja, keŋes orьndarь avьldarda çavrupalьq tyrli pəsɵlkege ujьmdasьp otьrƣan, çaʙajь (çavrupalьq tyrli emes) pəsɵlkelerde otьrƣan qanca nece caruvalar ʙar, turmьs çajlarь qandaj? Ər ulttan quralƣan aralas qalqozdar qalaj qurьlƣan, ʙul çɵnde ult məselesin ʙurmalavcьlьq ʙarma? Bolsa qaj tyrde? Pьtьrandь ər çerde otьrƣan caruvacьlьq avьldardan qurьlƣan qalqozdar ʙarma, ʙolsa ne çəjda?? Mine osь məseleler tolьq tekserilip acьp aluvь kerek. Osь men ʙirge Ortalьq Qazaqьstannan kɵcip kelyvcilerdiŋ eseʙi, olardьŋ ornalasqanь, ornalaspaƣanь qanca ekenin əʙden ʙilyv kerek. Partьja keŋes orьndarьnьŋ negizgi mindeti-Otьrьqcьlandьruv çumьsь çazƣь egiske dajьndьq məselesi men ʙajlanьstьra otьrьp, istevi qaçet.

Osь ajtьlƣan məlimetterdi qorьtьp otьrьp avdandьq, oʙlьstьq otьrьqcьlandьruv çumьsьnьŋ çosparь çasaluvƣa tijis.

Çospar çasavda eskeretin negizgi məseleler ne ʙolmaq?

Ɵtken çьladarda qonьstana ʙastap, əlkyŋgecejin qonьstanьp ʙitpej çatqan caruvalarƣa yj-qoralarьn salьp ajaqtatuv ycin, nemese kerek ʙolsa çaŋadan qosьmca yj saluv ycin kerekti (cege, cьnь, kesilgen aƣac sьjaqtь orьndarda çoq) zattardь ʙeryv. Esik, tereze, kesek sьjaqtь aƣac çaʙdьqtarьn çasattьrьp dajьndatьp ʙeryv; qonьstanƣan eldiŋ caruvacьlьq çumьstarьn qamsьz eterliktej-MTS, MPS ujьmdastьruv. Mal satьp aluvlarьna qarьz aqca aqcalaj kɵmek ʙeryv. Mektep, ʙəlnes acuv caralarь. Çaŋadan otьrьqcьlanatьn caruvalardь çerge ornalastьruv, olardьŋ suvlandьruv, çer ɵndev çumьstьrьna çərdem ʙerip çyrgizyv. Avьl caruvacьlьq məcijnelerin, mal satьp aluvlarьna qarьz aqca retinde kɵmek ʙeryv. Saluv çumьstarьna tijisti kɵmekter kɵrsetyv. Barlьq yj-qora, caruvacьlьq sarajlarьn saluv çumьstarь otьrьqcь elderdiŋ ɵz eŋʙekteri men orьndaluvdь ujьmdastьruv. Orьndarda taʙьlatьn zattardь eldiŋ ɵzderi tavьp keregince dajьndap tijisti çerinen çetkizip aluvdь ujьmdastьruv. Barlьƣьn ykimet ʙeredi dep qarap otьruvcьlьqqa çol ʙermevge eŋʙekcilerdiŋ artьqca nazarьn avdaruv çeninde karɵpcilik çumьstdьŋ caralarь.

Otьrьqcь boloan elderdiŋ caruvacьlьq çumьstarьn qamtamasьz eterliktej өz ortasьnan qьzmetkerler dajьndap cьoaruvaldьnqь qatardaoь çumьstьŋ вiri, sondьqtan qьsqa syrekti kyrister arqьlь, qalqoz вastьqtarь, eŋвek ujьmdastьruvcьlar, esepciler, tьraktьr вasqada avьl caruvacьlьq məcijnelerin çyrgizyvciler sьjaqtь qьzmetkerler dajьndav isiniŋ caralarьn esten coqarmav.

Agьranomdьq, mal dərigerligi tuqьmьn asьldandьruv kөmekterin kөrsetyv çumьsь da qattь eskerilyvi tijis.

Aldьmьzdaoь 33-çьldaoь otьrьqcьlandьruv çumьstarьnьŋ negizgi mindetteri osьlar.

Qazaqьstannьŋ вarlьq partьja ujьmdarь otьrьqcьlandьruv çumьsьna iri maŋьz вerip, tolьq вascьlьq kөrsetyv, syjtip eŋвekcilerdiŋ nazarьn avdara kөteryv arqasьnda, Ortalьq, Өlkelik partьja kəmijtetteriniŋ, Qalьq kəmeserler keŋesiniŋ qavlьqararlarьn tolьq çyzege asьramьz.

Otьrьqcьlandьruv çumьsьnьn kөŋildegidej iske asьrьluvь çospardьŋ durьs çasaluvьna вajlanьstь.

Muqambet qьzь.

Birlesip egin saluv, picen caʙuv seriktigi qalqozdьꞑ ƣaj tyri?

Qalqozdьꞑ tyri—satsьjaldь qurьlьstьꞑ kəzirgi ɵsyv dəvirine ər avdannьꞑ caruvacьlьq çaƣdajьna yjlesimdi ʙoluvь cart Sondьqtan, kəzirgi dəvirde Qazaƣьstannьꞑ kej ʙir avdandarьnda (əsirese kɵcpeli, çartькɵcpeli avdandarda) caruvacьlьƣь ana ƣurlьm ʙerkingen ərtelderdi ʙajandь etyv men qatar *birlesip egin saluv, picen caʙuv seriktigi keꞑ tyrde ɵris aluvь kerek.* Kɵcpeli, çartь kɵcpeli avdandardaƣь qalqozdьꞑ eꞑ qolajlь tyri kəzirgi dəvirde osь ʙirlesip egin saluv, picen caʙuv seriktigi ʙolьp otьr, ʙul-qalqoz qurьlьsьnьꞑ negizgi tyri-ərtelge ɵtetin qalqozьnьꞑ ʙastavьc tyri ʙolьp sanaladь.

Qalqozdar—curuvacьlьq tyri retinen satsьjaldь caruvanьꞑ ʙir tyri ʙolьp esepteledi. (Ьstalin)

Ьstalin çoldas qalqozdьꞑ çalpь qalьq caruvacьlьƣьndaƣь ornьn, maꞑьzьn osьlaj dep ʙaƣalaƣan. Kəzirgi dəvirde qalqozdьꞑ yc tyri ʙar, olar: 1)Birlesip egin saluv, picen caʙuv seriktigi (toz), 2)Avьl caruvacьlьƣь ərteli çana 3)kamuvna.

Birlesip egin saluv, picen caʙuv seriktigi qalqoz qozƣalьsьnьꞑ ʙastapqь tyri, sondьqtan ʙulda satsьjaldь caruvanьꞑ ʙir tyrinen sanaladь. Ər-ʙir qalqozdьꞑ, onьꞑ icinde ər-ʙir egin saluv, picen caʙuv seriktiginiꞑ maqsatь mьnav: "Çalcьlar, kedejler, orta caruvalar caruvacьlьqьn oꞑdav caruvacьlьqьnьꞑ tavar ɵnimin kɵʙejtyv, eꞑʙek ɵnimdiligin arttьruv, seriktik mycelerinin mədenijetin sajasьj ʙilimin arttьruv turmьsьn oꞑdav maqsatь men ɵzderiniꞑ kycin qosьp ʙirigip egin saluv, egin çьjnav, picen caʙuv, çer ɵꞑdev ycin sol sьjaqtь eƣincilik mal azьƣьn taʙuv, mal caruvacьlьƣьn kycejtyv çɵnindegi ʙasqa çumьstardь ʙirlesip istev ycin ɵz ьqtьjarlarь men ʙirlesip egin salatьn, cɵp caʙatьn seriktik ʙolьp ujьmdasadь" (ylgili ustaptan).

Birlesip egin saluv, picen caʙuv seriktiginde ɵndiris quraldarь tek ʙolƣanь mavsьmdь çumьs kezinde ƣana (çer ajьruv, egin egyv, egin çьjnav, picen caʙuv çana osь sьjaqtь çumьstar) ʙirlesip pajdalanьladь. Barlьq egistik, picendik çer ortaq pajdalanьladь, çajьlьm çer seriktik mycelerinin çalpь pajdalanuvьnda ʙoladь, qora qьstavlьq qasьndaƣь çer qalqozcьlardьꞑ çeke mencikti pajdasьnda ʙoladь; Bul tuvralь ustaptьꞑ 4-ʙaʙьnda ʙьlaj delingen: "Aldьna qojƣan maqsatьna çetyv ycin seriktik tuqьmdьq ajƣьr-ʙuqa, ʙuvra-qocqarlardь, çer ɵndev ycin salьnƣan orьndardь, qudьqtardь, avьl caruvacьlьq məcijne-sajmandardь: cɵp caʙatьn məcijnelerdi (kəselke), egin caʙatьn məcijnelerdi (laʙagirejke), at tьrmalarьn, çana ʙasqalarьn seriktik mycesiniꞑ ylesine keletin egiske kerek tuqьmdь, məcijne-sajman, astьq çana seriktiktiꞑ ʙasqa mylkin qojuvƣa kerek saraj, qorajlardь ortaqtastьradь.,,

Birlesip egin saluv, picen caʙuv seriktiginde taʙьs ʙɵlyv çumьsь ərteldegidej tek qana qalqozcьlardьꞑ siꞑirgen eꞑʙeginiꞑ san-sapasьna qaraj çyrgizilmj, osь men qatar myceniꞑ ortaqtastьrьlƣan caruvacьlьqqa qatьnasqan mylikteriniꞑ sanь da esepke alьnadь.

Birlesip egin saluv, picen caʙuv seriktikterinde çьl sajьn çalpь taʙьstan 5-10 pursent cegerilip satsьjaldь qor ujьmdastьrьlьp otьradь. Syjtip, ʙirlesip egin saluv, picen caʙuv seriktiginiꞑ qalqozdьꞑ ekinci satьsь-ərtelge ajnaluvьna dajьndьq çyrgiziledi. Seriktik ortadaƣь satsьjaldь qordьꞑ eseʙinen ortadan pajdalanuvƣa iri caruva sajmandarь, ɵndiris quraldь, tuqьmdьq mal, ajƣьr-ʙuqalar alьp ortaqtastьrьlƣan caruvacьlьqtьꞑ negizin sala ʙastajdь.

Birlesip egin saluv, picen caʙuv seriktigi qalqozdьꞑ negizgi tyri emes, ərtelge tegis ʙoj urьp seriktikti ərtelge qarama qarsь qojuvƣa ʙolmajdь. Sondьqtan onь qalqozdьꞑ negizgi tyrine kɵcip qalqoz qurьlьsьn kycejtetiꞑ ʙastavьc tyri etip pajdalana ʙilyvimiz kerek.

Partьjanьꞑ 16-сь sijezi egincilik avdandardan ʙasqa avdandarda qalqoz qozƣa-

lьsьn kycejtyvge dajьndьq çumьstarь çeninen cьqarqan qavlьsьnda „dajьndьq çumьstarьnьn bastь mindetteri mьnalar bolsьn" degen:

1. „Avьl-pəsəlkedegi seriktikterden, endiristik kəperetip qoqamdarьnan bastap kedej orta caruvalardьn kəperetip ujьmdarь kөвejtilsin;

2. Tyвinde ərtelge ajnalatьn qalqozdьn aloqacqь tyri-birlesip egin saluv, picen cabuv seriktigi-ken tyrde өris alatьn bolsьn;

3. Kəzirgi qalqozdar nьqajtьlьp məcijne tьraktьr ьstansalarьn quruv çumьsь kycejtilsin".

Mine, partьjanьn 16-sijezi seriktikti ken tyrde pajdalanuv çeninde osьlaj dep acьq derektip bergen.

Partьjanьn 16-cь sijezinin bul qavlьsь өzinin sol kezdegi dəvirine arnalьp cьqarьlqan qavlь, kəzir onь qoldanuvqa bolmajdь, vaqьtь өtken devciler ylken qatalasadь.

Birlesip egin saluv, picen cabuv seriktigi Qaza qьstannьn bir sьрьra avdandarьnda qalqoz qurьlьsьnьn əli өtip çetpegen satьsь. Ortalьq partьja kəmijteti men Өlkelik partьja kəmijteti „Kөcpeli, çartь kөcpeli avdandardaqь qalqozdьn en qolajlь tyri birlesip egin saluv, picen cabuv seriktigi" degen. Qalqoz qurьlьsьnьn өtip çepetgen satьsьnan ət'ap өtyv zьjannan basqa ec nərse bermejdi.

Birlesip egin saluv, picen cabuv seriktiginin kəzirgi dəvirde qalqozdьn en qolajlь tyri boluvьnа (kөcpeli, çartь kөcpeli elderde) sebep-bunda enbekcilerdin negizgi mencikti mylikteri ortaqtastьrьlmajdь, osьmen qatar avьl caruvacьlьqьn satsьjaldь negizge qajta quruvqa, bьlajca ajtaqanda enbekcilerdi birlesip, kyc qosьp çumьs istevlerine ijkemdep çattьqtьruvqa çaqdaj tuvqьzьp, çol saladь.

Enbekcilerdi birlesip egin saluv, picen cabuv seriktigine ujьmdastьrьp osь arqьlь qalqozdьn negizgi tyri ərtelge ajnaluvьna dajьndajmьz.

Partьjanьn mindeti-kөcpeli, çartь kөcpeli avdandardaqь enbekcilerdi birlesip egin saluv, picen cabuv seriktigine ujьmdastьruv, seriktikti qalqozdьn negizgi tyri ərtelge ajnaldьruvqa dajьndьq çyrgizyv, bunьn ycin seriktikterdi ujьmdasuv-caruvacьlьq çaqьnan nьqajtuv isin kycejtyv, seriktik mycelerin birlesip, kyc qosьp, seriktesip çumьs istevge bavluv, seriktikt erde satsьjaldь caruvanьn negizgi irgesin qalav boladь.

Qalqoz mylki qalaj qorƣalmaq

Bizdiꞑ negizgi taʙьstarьmьz qandaj?

Avьl caruvacьlьƣьn satsьjaldьq çol men qajta quruv isinde ʙəlceʙek partьjasьnьꞑ zor taʙьsqa qolь çetti. Leninniꞑ „kimdi-kim" degen, sɵzi avьl caruvacьlьƣьnda-da satsьjalijzim pajdasьna cecildi. Bizdiꞑ kenester odaƣьnda onьꞑ icinde Qazaqьstanda qalqoz qurьlьsь ɵsip nьƣajьp keledi. Qazaqьstanda caruvanьꞑ 6 %ti qalqozƣa ujьmdasьp 1932-çьl ʙarlьq salьnƣan egininiꞑ 90 pursentten a s t a m ь n satsьjaldьq caruvalar saldь. Bul taʙьstar ortalьq partьja kəmijtetiniꞑ Lenin çolь men ʙasqaruvьnda tap çavlarь ʙaj-qulaqtar men olardьꞑ caeʙavьn kɵterip, qьzьmetin orьndavƣa kɵmek etetin tɵꞑkeris çavь Tьrotiskijcilder, oꞑcьl aportonisterge qarsь ajavsьz kyreste çyzege asьrьp otьr. Qalqoz qurьlьsьnьꞑ ɵsip nьƣajuvь isinde ʙəlceʙek partьjasь Lenin nusqavlarьn çyzege asьrьp, ʙunь ʙuzuvcьlar men kynʙe-kyn ajavsьz kyresip tijisti caralar qoldanьp keldi.

Qazaqьstan taʙьstarьnьꞑ ʙeti qandaj?

Bykil odaqta ʙolƣan taʙьs, ʙizdiꞑ Qazaqьstan elinde zor taʙьsqa malьqtьrьp, Qazaqьstannьꞑ avьl caruvacьlьƣьnьꞑ satsьjaldьq çol men ɵsyvine zor seʙep ʙoldь. Qazaqьstannьꞑ sol mol taʙьsьnьꞑ ʙiri,-qazaq avьldarьnda kəllekteptendiryv.

Qazaqьstannьꞑ egincilik otьrьqcь avdandarьndaƣь caruvanьꞑ kəzirde 60 % kɵcpeli çəne cala kɵcpeli avdandarьnda 30 % kecejin ujьmdasьp otьr. Qalqozdardьꞑ caruvasь kyn sanap ɵsip teqnijkelenyv çaƣьnan (məcijne sajmandar kɵʙejip) kyceјip keledi.

Tьraktьr, Picen ьstansalarьnьꞑ çumьstarь ulƣajьp picen qorlarь çasalьp, mal caruvacьlьƣьn satsьjaldьq çol men ɵsiryvge ʙet alьp otьr. Bizdiꞑ qazaqьstan, avьlda satsьjaldьq qurьlьs isterin çyrgizyv isi — ylken qьjьncьlьqta, tap çavlarьnьꞑ, ultcьlardьꞑ sansьz qarsьlьƣьna partьja ʙascьlьƣь qarsь ʙəlceʙektik kyres acьp, olardь avьzƣa urьp, eꞑʙekciler kɵpciligi soqqь ʙergendikten iske asьp otьr.

Bul qazaqьstan taʙьstarь ɵlkelik partьja kəmijtetiniꞑ Lenin çolь men ult sajasatьn durьs çyrgizgendikten taʙьlьp otьrƣan taʙьs

Əkimcilik ne soqtьqtьradь?

Qalqoz qurьlьsьn çyrgizyv çoldarьnda kɵp çerlerde ylken sajasьj qatelikterde (eriksiz qalqozƣa caruvalardь quvuv, eriksiz maldь ortaqtastьruv, qalqozdandьruv isin çyrgizyvde-çeke avdandardьꞑ, avьldardьꞑ erekce çaƣdajlarьn eskermevcilik) ʙolьp keldi. Bul qatelikterdi ortalьq partьja kəmijjteti, Ortalьq atqaruv çəne qazaqьstan Ɵlkelik partьja kəmijteti mezgilinde kɵrsetip, olarda tьjuvda tijisti caralar qoldanьp keldi.

Əsirese qalqoz qurьlьsьnda kɵʙirek ɵris alьp kelgen qatelik-tykke pajdasьz çumьs tyrindegi qurƣaq əkimcilik. Bul əkimcilik caruvalardь qalqozƣa ujьmdastьruv çolьnda kɵp ɵris alsa, ujьmdasqan qalqozdьꞑ nьƣajuv isindede az ʙolƣan çoq. Kəzirde ʙul əkimcilik kej ʙir ujьmdardьꞑ, çeke qьzьmetkerlerdiꞑ qalqozdьꞑ mal-mylkine, çerine ɵz ʙetteri men qol soƣьp ɵz ʙetteri men ʙijlevciliginde ʙolьp otьr. Sɵz çoq ʙul əkimciliktiꞑ qalqoz ustaʙьn ʙuzuvcьlьqtьꞑ ʙir tyri. Qalqozdastьruv çolьn ʙurmalavcьlьqtьꞑ irisi osь.

Ykimet qavlьsь qolqoz mylki tuvralь ne ajtadь?

Resejlik ortalьq atqaruv kəmijteti, qalьq kəmeserler keꞑesi 10-nojaʙirdegi qavlьsьnda: „qalqozdardьꞑ qaramaƣьndaƣь mylikterin, qarçьlarьn, çumьs mal mylkin, tamaq zattarьn ɵz ʙetteri men ʙijlep, çəne qalqozdьꞑ, qalqozcьlar kɵpciliginiꞑ ruqsatьnsьz ɵzderine qaratьp aluvcьlьq ʙarlьq çergilikti ykimet, memleket orьndarьna çəne qoƣam ujьmdarьna (sonьmen ʙir kəperetip orьndarьnada) ruqsat etilmesin. Olarƣa tьjьm salьnsьn" dep otьr.

Bul qavlь çerlerde ʙolьp otьrƣan qateliktердi kɵrsetip, oƣan ʙudan ʙьlaj tьjьm saladь. Bul qavlь qalqozdardьꞑ ɵz

caruvasьna əzi ije вolьp, qalqozdь ujьmdasuv-caruvacьlьq çaqьnan nьqajuvqa çol вeredi. Kej çerlerde qalqozdar ykimet ornьna astьq alatьn orьnqa astьq вerse, zagot-zerno alqan zatqa aqcasьn qolma-qol вerilsin degen ykimet qavlьsьn orьndamaj qalqozdardьņ aqcasьn вir nece aj sozьp вermej çyredi. Ne вolmasa kəperetip orьndarь qalqozdardan mal alqanda вasqarmaqa seniņ mycelerinņiņ paj çarnaqa вeresisi вar dep alqan zatьnьņ qaqьn tolьq təlemej ustap qaladь. Jakij kej вir çergilikti keņes qalqozdьņ вasqarmasьnьņ kelisiminsiz keņeske pajdalanuvqa kerek dep qalqozdьņ вir nece atьn aladьda iske çaramsьz etip tastajdь. Əziniņ əkimciligin kərsetip qalqoz mylkin qalqoz myceleriniņ kəpciliginiņ kelisiminsiz is istejdi. Ne alqan kəligin qajtarmajdь. Çeke qozьmetkerler ne qalqozdьņ çeke myceleri qalqoz вasqarmasьnьņ ruqsatьnsьz qalqozdьņ kəligin jakij вir mylkin aladьda вermej pajdalanьp ketedide, ne iske çaramsьz etip tastajdь. Osь çaqdajdьņ вərin esker kelip, Resejlik Ortalьq Atqaruv kəmijteti qavlьsьnda Qalqoz əz mal mylikine əzi ije вolsьn. Qalqoz mycceleriniņ kəpciliginiņ ruqsatьnsьz qalqozdьņ ec вir mal mylkin çergilikti ykimet, memleket orьndarь, qoqam ujьmdarь əz вetteri men вijlep qol suqa almajdь, əkimcilik çasaj almajdь dep otьr. Ykimet qavlьsьna qarsь вundaj вejвastaqtьq istej almajdь. Bul qavlьnьņ is çyzinde orьndaluvьn вaqьlap otьruvdь, zaņ вaqьlav orьndarьna tapsьrьp otьr. Buzuvcьlarqa ajavsьz çaza qoldanьlsьn dedi.

Qalqoz mylkin вasqa ujьmdar orьndar tek qalqozdьņ kelsim вasqarma məçilisi, calpь çьjьlьsь men qana ala-aladь.

Partьja keņes orьndarьnьņ qalqoz вasqarmalarьnьņ mindeti qandaj?

Mine ykimettiņ вul qavlьsь qalqozdardьņ caruvacьlьqьn nьqajtьp, kirisin molajtuvqa qolajlь çaqdaj tuvqьzьp, qalqoz dynijesine qol suquvcь вejвastaqtarqa toqtav saladь.

Bul qavlьnь вar ujalar, keņester, qalqozdar qalqozcьlarqa çete tysindiryvi kerek. Qalqoz myceleri ykimet pen partьjanьņ qalqoz caruvacьlьqьnьņ nьqajtuv çənindegi çumьsьna вirinci çərdemci ekenin anьq вilsin. Bul qavlьnьņ qalqozdьņ kyndelik çumьsьna kətermeci вolьp mekemelerdiņ qoqam ujьmdarьnьņ вunь teris вuruvcьlarьna qarsь turatьndaj çurtcьlьqьn kətery vi kerek. Bul qavlьnь teris вurьp əlide вejвastaqtьqьn çyzege asьruvqa tьrьsatьn tap çavlarьna qol çavlьq вolьp, solardьņ çolьn çyzege asьratьn aportonisterge, solaqaj sodьrlarqa, вojama вelsendilerge soqqь вerilsin.

Bul qavlьnьņ durьs orьndaluvьna avьldьq partьja ujalarь вascь вolьp, əlide kezdesken kemcilikti mezgilinde çojuvqa tьjanaqtь cara qoldanьp otьratьn вolsьn. Bul iske kəpcilik nazarь avdarьlьp qalqozdardьņ çurtcьlьqьn kəterip kyndelik sajasьj caruvacьlьq isteriniņ vaqьtьnda orьndaluvьna partja ujьmdarь вascь вolsьn

Lenin sɵzi

„Partьja mycesi ʙoluv degen ꞑe?“

Ustaptьn çaman tarmaƣьnan ʙiz qurьp kete qojmajmьz [1]. Degen men ekɪ usьnьstьꞑ ʙirevin tandap alatьn ʙolƣandьƣьmьzdan men Martьptьꞑ usьnьsьnьꞑ alƣacqь çoʙanь nacarlatatьn, ʙelgili çaƣdajlarda partьjaƣa kɵp zalal keltiretin usьnьs ekendigi tuvralь ʙerik pikirimnen qajtpajmьn.

Bul usьnьs kez-kelgen kisini partьja mycesi etyvdi kɵksejdi. Çoldas Martьptьꞑ ɵzine de munь mojьnьna tuvra keldi: ol, -kerek ʙolsa salaj -dedi ƣoj. Bizdiꞑ kɵrmejin degenimiz dəl osь! Dəl sondьqtan ƣana ʙiz ʙar kycimiz ʙen Martьptьꞑ usьnьsьna qarsьmьz. Ir mьçьꞑnьꞑ partьja mycesi ʙoluvƣa ququqь, mymkindigi ʙolƣanca çumьs atqarьp çyrgen on adam (сьn qьzmetkerler cen qumar ʙolmajdь!) partьja mycelerimiz demej aq qojƣanь artьq. Meniꞑce ec kim ʙekerge sajьp сьƣa almajtьn durьs çol mine osь, osь çol ycin men Martьpqa qarsь kyresip otьrmьn. Biz partьja mycelerine ec ʙir ququqtar ʙermejmiz, sondьqtan partьja mycelili-gin ɵz pajdasьna çumsavcьlьqqa da mymkindik çoq-dep maƣan qarsь сьqqandarda ʙoldь. Bulaj qarsь сьquvcьlьq durьs emes: eger ʙizde partьja mycesinin qandaj erekce ququqtar alatьnь kɵrsetilmegen ʙolsa,-esterinde ʙolsьn,-partьja mycelerinin ququqtarьn tuçьruv çɵninde de ec ʙir nusqavlar (siltevler: avdaruvcь) çoq qoj.

Bul-ʙir. Al, ekinciden, çana ʙul eꞑ maꞑьzdь, ququqtarƣa ʙajlanьssьz da partьjanьꞑ ər-ʙir mycesi partьja ycin, partьja ər-ʙir myce ycin çavaptь ekenin umьtuvƣa ʙolmajdь.

Sajasьj çumьstьꞑ ʙizdegi çaƣdajlarьnda, qazirgi sajasattьq ujьmcьlьqtьꞑ çaꞑa ʙernelenip kele çatqan kyjinde ujьm mycesi emesterge mycelik ququq ʙeryv, ondaj adamdar ycin partьjaƣa mindet çyktevtigilej qavьptь, zalaldь ʙolar edi.

Ortalьq kəmijtet ujьmƣa kirmegen, ʙiraq çumьs çasap çyrgen ʙarlьq adamdardь ec vaqьt tolьq tyrde ʙaqьlap tura almajdь. Bizdiꞑ mindetimiz-Ortalьq kəmijtetke сьn ʙaqьlavcьlьq ʙeryv. Bizdiꞑ mindetimiz—partьjamьzdьꞑ tazalьƣьn saqtav, ʙeriktigin qorƣav. Biz partьjanьꞑ ataƣьn, mənin çoƣarьlata ʙeryvge, çoƣarьlata ʙeryvge tьrьsuvƣa mindetimiz. Sondьqtan men Martьptьꞑ usьnьsьna qarsьmьn“.

Leninniꞑ R. S. D. Ç. P-nьꞑ 1903-cɪ çьlь ʙolƣan 2-ci sijezinde sɵjlegen sɵzinen (сьƣarmalar çьjnaƣьnьꞑ IV-tomьnda)

Avdarƣan Y.

[1] 1903-ci çьlь ʙolƣan partьjanьꞑ ekinci sijezinde partьja ustavьnьꞑ I-ci tarmaƣь tuvralь pikir tartьsь ʙolƣan.

1§ Lenin çoʙasьnca: „partьjanьꞑ purƣьramьn mojьndajtьn, partijanь pul men de, partьja ujьmdarьnьꞑ ʙirinde ɵzinin aralasьp çumьs çasavь men de ketermelep çərdem etetin ər-ʙir adam partьjaƣa myce ʙola aladь“.

1§ Sijez qaʙьl alƣan Martьp usьnьsь ʙojьnca: „Res. Sat. Dem. Çum. Partьjasьna ər-ʙir onьꞑ purƣьramasьn mojьndajtьn, partьjaƣa pul çərdemin ʙeriv partьja ujьmdarьnьꞑ ʙirevinin ʙascьlьƣь men partьjaƣa merzimdi vaqьttarda ɵz ʙasь çərdemin kɵrsetip turatьn adam myce ʙola aladь.“

Partьja orьndarьnьꞑ qavьlarь. Ortalьq partьja kəmijtetiniꞑ

1932-çьl 10-dekəʙirdegi qavьlьsь

16-Partьja kənperensesinin partьjanь tazalav tuvralь qavьlьsь (1929-çьl əpirel) ʙojьnca Ortalьq partьja kəmijteti qavьl qьladь:

1. 1933-çьl partьjanьn mycelerine, kəndьjdattarьna tazalav çyrgizilsin.

2. Osь qavьl çarьjalanƣan kynnen ʙastap kən dьjdattьqqa aluv, kəndьjdattardь partьja mycelgine ɵtkizyv ʙykil keꞑester odaƣьnda, qalada da, avьl dereʙnede de toqtatьlsьn.

Ortalьq partьja kəmijteti

Odaqtьq Qalьq kəmeserleri keꞑesi men Ortalьq partьja kəmijtetiniꞑ qavьlьsь

Odaqtьq qalьq kəmeserleri keꞑesi men Ortalьq partьja kəmijteti qavьl qьladь:

1. Tatar respuʙlikesi men Məskev oʙlьsь ɵzderiniꞑ odaqtьq qalьq kəmeserler keꞑesi men Ortalьq partьja kəmijteti ʙelgilegen çьldьq astьq dajьndav çosparьn, tutasьnan da, egistin tyr tyrlerinde syrep men ʙurьn orьndap, kəzirgi vaqьtta kɵktemgi egiske kerek tuqьmьn əzirlegeni seʙepti Tatarьstan men Məskev oʙlьsьnьn qalqozdarьna qalqozcьlarьna, eꞑʙekci çeke caruvalarьna ɵz astьƣьn (un, dən, pisken nan) Tatarьstannьꞑ Məskev oʙlьsьnьꞑ memleket kəmeretse ujьm alьnda da, ьstansalarьnda ec ʙir ʙegetsiz satuvƣa ruqsat etilsin.

2. Basqa oʙьs ɵlke, respuʙlikelerdin qalqozdarьna, qalqozcьlarьna ceke caruvalarьna ʙul ɵlke oʙlьs, respuʙlikelerde astьq dajьndav çosparь syr ...

ginen вurьn orьndalьp, kektemgi egis tuqьmь qamtamasьz etilse, odaqtьq Qalьq kəmeserleri keŋes men ortalьq partьja kəmijtetinin 1932-çьl 6-Majdaqь qavlьsь вojьnca olarqa da odaqtьq qalьq kəmeserleri keŋesi men ortalьq partьja kəmijteti вelgilegen syrekten jəkij 1933-çьl, 15 qьnuvardan вurьn ez astьqьn kidirissiz satuvqa ruqsat etiletini eskertilsin.

3. Qalqozdarqa, qalqozcьlarqa, çeke caruvalarqa çьldьq astьq dajьndav çosparьn orьndamaqan, kektemgi egiske kerek tuqьmdь qamtamasьz qьlmaqan oвlь, elke, rəspəвlijkelerde qalqozdьŋ astьq savdasьna ruqsat etilmejtini eskertilsin, sol sьjaqtь olarqa вul oвlьs, elke respəвlijkelerde astьq savdasьn istəvci ispekyvləntsijege eseptelip astьq satuvcьlardьŋ odaqtьq ortalьq keŋes kəmijteti men Qalьq kəmeserleri keŋesinin 193 -çьlь 22-aqustaqь qavlьsь вojьnca çavapqa tartьlatьnь eskertilsin.

Odaqtьq qalьq kəmeserleri keŋesinin aqasь:

Molətьp (Skrəвin)

Ortalьq partьja kəmijtetinin qatcьsь: **Stalin**

2-Dekəвir 1932-çьl.

Bir ьŋqaj partьja kynderin etkizyv tuvralь

Qazaqьstannьŋ elkelik partьja kəmijteti sekiretarьjatьnьŋ 1932-çьl 29-oktəвirdegi qavlьsь

Bir ьŋqaj partьja kynderin etkizyv təçriвesinde вir sьpьra kynderin etkizyv çumьstarьn ete-mete kiлdiktestiryv, ujalar çьjьlьstarьn qalalarda, sapqozdarda qalqozdarda вir kynge вelgilev kyn tərtiвin ujalarqa ynəmi çoqarьdan вerip otьruvqa tьrьsuv вarlьqь вilinedi. Bul partьja kəmijtetteri çaqьnan temengi partьja ujьmdarь istevge tijisti çumьstardь ezderi meŋgeryv, ujalar çumьsьnьŋ çaqdajlarьn tolьq esepke almav, вasсьlьqtь partьja kynderin etkizyv çumьstarьnьŋ sapasьn nacarlatuv вolьp cьqadь. Ɵlkelik partьja kəmijteti qavlь qьladь.

1. Partьja kynderin çaqsь ujьmdastьruv, çaqsь etkizyv ycin qalalьq, avdandьq partьja ujьmdarьnьŋ partьja kynderin etkizyv syrekterin qala, avdan ortalьqь, sapqoz, çalqoz ujalarь ycin derвesderвes вelik вelgilevge tijis-dep tanьlsьn.

2. Kej вir partьja ujьmdarьnьŋ uja çьjьlьstarьnьŋ kyn tərtiвin ynemi çoqardan вerip otьruvqa вaqьt ustav durьs emes-dep tanьlьp, otьrьlьstьq partьja kəmijtetterine, qalalьq partьja kəmijtetterine, aldь men kəlendarlь çosparlarьn orьndav, uja çumьsь çaqdajlarьn esepke aluv, kerektigin negizge ala otьrьp, partьja çьjьlьstarьnьŋ kyn tərtiвin, вajandamacьlardь вelgilev isinde ujalardьŋ ezderinin çigerin, вul isti ezderinin вastap meŋgeryvin kycejtyv caralarьn istevge usьnьs qьlьnsьn.

3. Barlьq partьja kəmijtetterine partьja kynderin əsire e qalqoz, sapqoz ujalarьndaqь partьja kynderine dajьndaluv, ol partьja kynderin etkizyv isine adam arqьlь вascьlьqtь, çərdemdi kycejtip, partьja kynderinin çospar men kemine ajьna eki iret etkizilip otьrqьandaj qьluvqa usьnьs etilsin.

Caqьm arьzdar tuvralь

Qazaqьstannьŋ Ɵlkelik partьja kəmijteti вujrasьnьŋ 32-çьl 5-nojaвirdegi qavlьsь

Ɵlkelik partьja kəmijteti qazaqьstannьŋ вarlьq partьja, keŋes, ujьmdarьna вilderdi. çumьscьlardьŋ, qalqozcьlardьŋ arьz, caqьmdarьn vaqьtьnda qarap, tijisti çavaptь qajtaruv keŋes ykimetinin eŋвekciler kepciligin tap ducpanьnьŋ isinen qorqavь çeninde вajrakirattьq. вurmalavcьlьq pen kyresyv, вilmestik pen aвajsьzdьq pen istegen katelerdi tyzetyv çeninde ylken maŋьzь вar is, onь men qatar çumьscьlardьŋ, qalqozcьlardьŋ arьzdarьn vaqьtьnda qarap çavap вeryv çumьscь qalqozcьlar kepciliginin ujьmcьldьqь kycejip keŋes ykimitine partьjaqa senimi artuvьna çərdemdesedi.

Ɵlkelik partьja kəmijetinin вujrasь qavlь qьladь:

a) Barlьq oвlьstьq, avdandьq partьja kəmijteti, вaqьlav kəmesijeleri-вaqьlav mekemeleri de вul asa maŋьzdь mindetti ajrьqca вaqьlap otьruvqa usьnьs etilsin. Munьn ycin:

Caqьm arьz вergen ər вir adamdь ez arьzьnьŋ tez qaralьp tekserilip tijisti çavap вeryvine tolьq sendirgendej tijisti caqdaj casalsьn.

2. Tysken arьzdardaqь məseleler kəlinese вa qьlav mekemelerinin caqьm вujralarьnda qaralьp cecletin вolsьn, caqьm вujralarьna mindetine cьn вerilip istejtin qьzmetciler вerilsin, tysken вarlьq arьzdь tuvra oвlьstьq keŋes kəmijtetteri aqalarьnьŋ tuvra ezderi qarajtьn вolsьn.

3. Caqьm arьzdardь qarav isin tezinen oŋdavycin oвlьstьq, avdandьq partьja kəmijteterinin qatcьlarьna вul iske ezderi вascьlьq etyvine mindet qьlьnsьn.

4. Çumьscьlar, qalqozcьlar qattarьn ujьmdastьruv, çurtcьlьq вolьp tijisti ujьmdarqa ezderine tysken qattardь vaqtьnda qaraltьruv çeninde „Pьravda“ nьŋ вastaqan isin elkelik oвlьstьq avdandьq kəzetter kətermelep əketpedi. Qazaqьstannьŋ вarlьq kəzetterine вul isti ujьmdastьrьp, çolqa qojuvqa usьnьs etilsin.

Ɵlkelik partьja kəmijtetinin qatcьsь: **Golocekin**

MAZMUNЬ:

Bas maqala—Avьlda partьja çumьsьn qajta quruv mindetteri

bet

Epmaqambet ulь—Avьlda partьja çumьsьnьŋ tyrleri men ədisteri 1

Jandoliskij—Kəsip orьnda ьnda partьja çumьsьnьŋ qarqьnь kycejtilip sapasь arttьrьlsьn 4

Sartalь ulь—Avьl belsendilerin dajьndav mindetteri 8

Ermaqambet ulь Əmirqalij—Avьlda partьja cumьsьnьŋ tyrleri meŋ ədisteri 11

Dyjsen ulь—Kecpeli cala kecpeli avdandardь egiske dajьndaluv mindetteri 15

Çunьs ulь—Otьrьqcьlandьruvqa dajьndьq çumьstarь 18

Muqambet qьzь—Birlesip egin saluv, picen cabuv seriktigi qalqozdьŋ qaj tyri 22

Sabota ulь—Qalqoz mylki qalaj qarqalmaq 23

Lenin sezi—Partьja mycesi boluv degen ne? 25

PARTЬJA ORЬNDARЬNЬŊ QAVLЬLARЬ:

1. Ortalьq partьja kəmijtetiniŋ 1932-çьl 10-dekəbirdegi qavlьsь.

2. Cədaqtьq qalьq kəmeserleri keŋesi men ortalьq partьja kəmijtetiniŋ qavlьsь 2-dekəbir 1932 çьl.

3. Bir ьnqaj partьja kynderin etkizyv tuvralь Qazaqьstannьŋ elkelik partьja kəmijteti sekiretarьjatьnьŋ 1932-çьl 29-oktəbirdegi qavlьsь.

4. Caqьm arьzdar tuvralь Qazaqьstannьŋ elkelik partьja kəmijteti bujrasьnьŋ 32-çьl 5-nojəbirdegi qavlьsь.

Redəktirler alqasь: **Musa ulь Ə.**
Çoldьbaj ulь M.
Epmaqambet ulь Ə.
Telep ulь M.
Çandos ulь O.
Lepes ulь S.
Nurmuqambet ulь Q.

Vaqьtca çavaptь redəktir: **Epmaqambet ulь Ə.**

Гос. вос. библиотека КССР им. А. С. Пушкина

Рриц редактор А. Исмагамбетов. Тех. редактор И. Милновский. Партиздат № 82 Тираж 3500 экз. Упол Казлито № 68-78. Сдано в производство 26 XII—32 г. Подписано к печати 7/II-33 г. 3 1/2 печ. лист. Формат бумаги 58×83. Г. Алма-ата. Гостипография № 2. Заказ №324.